

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rozvoj italských městských států v období rané renesance.

Florence, Benátky, Řím

Kristýna Hlaváčová

Plzeň, 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rozvoj italských městských států v období rané renesance

Florence, Benátky, Řím

Kristýna Hlaváčová

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Lhoták, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Plzeň, duben 2018

.....

Kristýna Hlaváčová

Poděkování

Mé poděkování patří panu PhDr. Janu Lhotákovi Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	PROJEVY RENESANCE	10
2.1	DEFINICE MYŠLENKOVÉHO SVĚTA RENESANCE	10
2.2	VZNIK RENESANCE	14
2.3	VNĚJŠÍ VLIVY VZNIKU RENESANCE	18
2.4	ZÁKLADNÍ POJMY VE FILOSOFII, POLITICE A UMĚNÍ	22
2.4.1	<i>Politika</i>	22
2.4.2	<i>Filosofie</i>	24
2.4.3	<i>Umění</i>	25
3	DEFINICE TŘÍ ANALYZOVANÝCH MĚSTSKÝCH STÁTŮ	29
3.1	FLORENCIE	29
3.2	BENÁTKY	35
3.3	ŘÍM	40
4	KOMPARATIVNÍ VYHODNOCENÍ	47
5	ZÁVĚR	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
	RESUMÉ	60

1 Úvod

Bakalářská práce se zabývá rozvojem italských městských států v období rané renesance. Důraz je kladen nejprve na základní otázky spojené s renesancí jakožto pojmem a následně na politický, hospodářský a kulturní vývoj v oblasti italských měst Florencie, Benátky a Řím. Snaží se definovat rozmanitosti a specifika italských států, která odporovala myšlence sjednocení Itálie a prezentování se tak jako jednotný stát. Tato nesourodost ubírala Itálii možnost konkurovat ostatním evropským velmocem, protože jednotlivé státní útvary, jakkoli na vysokém stupni politického, kulturního a hospodářského rozvoje, nebyly z pozice atomizovaných jednotek tak mocné a konkurenceschopné. Za předmět svého výzkumu na konkrétních příkladech jsem zvolila města Florencie, Řím a Benátky, vědoma si jejich evidentních rozdílů a specifík geografických, politických i ekonomických. Florencie je obecně považována za kolébkou renesančního umění a největší rozkvět nastal právě za této éry. Námořní velmoc, Benátky, jsou považovány za nejbohatší region renesanční Evropy. Oproti tomu církevní Řím byl hegemonem v oblasti náboženství. Postavila jsem tak proti sobě tři významné a zcela neztotožnitelné individuality, které byly ve své době vyhlášené a u nichž lze očekávat v oblasti renesančního kulturního projevu určité rozdíly.

Dané téma jsem si zvolila zejména kvůli svému kladnému vztahu k italským zemím a obdivu, který chovám k renesančním politikům a umělcům. Tito jedinci se dokázali vyrovnat s velkým morem, který drtivou silou zasáhl celou Evropu a vytvořit z chaosu, způsobeného úbytkem obyvatelstva, fungující stát. Již samotné odolávání tlaku konkurentů, kteří chtěli usednout na jejich místo, vyvolává obdiv a úctu. Itálie byla vždy zemí značných rozdílů. Sever díky

kontaktem se západním prostředím a Francií lépe prosperoval, zatímco jih se držel kvůli izolaci ve vývojovém útlumu.

Po obligatorním úvodu je druhá kapitola bakalářské práce věnována teorii renesance. V první podkapitole je definován myšlenkový svět renesance. Zabývá se recepcí humanistických myšlenek, které se staly základem samotné renesance. Popisuje honbu za napodobováním antického světa, která vedla přes hranice pevně zakořeněné zbožné gotiky. Jsou zde zaznamenány základní myšlenky Aristotela a Platóna, ve kterých renesanční filozofové našli inspiraci a nejvladnější destilaci antického světa.

Následuje podkapitola věnující se vzniku renesance, zvláště podmínkám, které předcházely tomuto období. Jednou z velmi důležitých událostí byl velký mor, který zasáhl středověkou Evropu. Jsou zde prezentována řešení obyvatel Itálie, kteří se s touto pohromou byli nuceni vyrovnat. Dále také rozšíření renesančních myšlenek, které se po zlepšení ekonomické situace šířily Itálií, nejen díky knihtisku.

Další podkapitola je věnována vnějším vlivům, stojícím na počátku renesančního vzestupu Evropy, jenž měl dalekosáhlé důsledky v nejširších souvislostech. Důraz je kladen na prostředí Orientu, tedy Číny a islámského kulturního prostředí. Tyto dvě kulturní entity byly velkým technologickým rivalem kultury evropské a díky jejich pozvolnému ústupu z politických a náboženských příčin do ústraní jich mohla Evropa využít a využít ke svému všestrannému rozvoji.

Definice samotného renesančního světa je popsána v následující podkapitole, nesoucí název Základní pojmy ve filozofii, politice a umění. Tyto tři okruhy byly zvoleny s ohledem na progres, který zaznamenaly ve sledovaném období. Je zde popsán složitý rozvoj nesourodé italské politiky a nepřetržité boje mezi jednotlivými státními celky. Začleněn je i nástin sociální situace italského

obyvatelstva, které čelilo mocenskému boji a změně filozofie způsobené příchodem humanismu. Odrazem těchto změn byla také proměna myšlení a uměleckého výrazu, které zažily opravdový boom díky zlepšení ekonomických podmínek a soupeření mezi cechy, šlechtou a zbohatlími měšťany.

Třetí kapitola bakalářské práce se věnuje definici tří zvolených sídelních jednotek, totiž Florencie, Benátek a Říma. Je zde popsán politický vývoj předcházející a podmiňující renesanční období. Ke každému městu je přistupováno individuálně a je zde zohledněn i hospodářský a ekonomický rozvoj. Jedná se o sběr informací, nutný pro vyhodnocení daného rozvoje.

Jádrem práce je konečně kapitola čtvrtá, která má ambici pomocí komparativní metody vyhodnotit rozvoj italských městských států, konkrétně Benátek, Říma a Florencie v období jedné z nejvíce revolučních ér, rané renesance a všimnout se místních specifik. Vzít v úvahu geografické podmínky a historicko-politické události, které ovlivnily vstup humanistických myšlenek, analyzovat způsob přijetí renesance a zpracování do vlastní formy, odpovědět na otázku, proč daná země profitovala z konkrétních oblastí renesance a analyzovat rozdíly i nalézt společné jmenovatele. Jedná se tedy o porovnání jednotlivých zemí v oblasti politiky, hospodářství a celkových projevech renesančního myšlení. Komparativní metoda byla zvolena z důvodu rozmanitosti jednotlivých celků. Jedná se o symetrickou komparaci, při které je kladen stejný důraz na jednotlivá odvětví státu. Cílem tohoto zkoumání je prezentovat rozvoj italských městských států s ohledem na historii a přetvoření Italského myšlení vlivem renesance. Komparace bylo docíleno definováním jednotlivých městských států a analýzou.

Pro sepsání bakalářské práce byly využity prameny a literatura. Z pramenů patřilo mezi nepostradatelné zdroje dílo Italského historiografa, Giorgia Vasariho.¹

---

¹ *Životy nejvýznačnějších malířů, sochařů a architektů I.*

Dobová svědectví, která prezentují do detailu zpracované dobové události. V pozici dvorního malíře, měl možnost nahlédnout do vnitřní situace sátu Florencie a nastínila tak ve svém díle vládu rodu Medici.

Pokud jde o literaturu, představovalo pro mě základní zdroj informací pojednání autora Giuliana Proccaca², které přibližuje šíření renesance z pohledu ekonomického, politického i náboženského a stal se tak, jedním z hlavním písemných zdrojů pro tuto práci.

Cennými literárními zdroji pro mne byly i knihy, které na šíření a rozvoj Itálie hledí poněkud obecněji v celoevropském prostředí. Poznatky o Číně a Orientu byly získány zejména z knihy zahraničního autora Christophera Lascellese³.

Informace o jednotlivých městech byly čerpány ze zdrojů různých autorů. Jedním z nich byl Hintzen Bohlen⁴, který se zabýval Římem. Florencií se ve spolupráci zabýval Rolf Wirtz⁵ a prostředím Benátské republiky Bernard Doumerc⁶. Tyto knihy se zabývaly hlavně politickou situací, hospodářstvím a ekonomikou státu.

Z oblasti politického vývoje byla nepostradatelným zdrojem kniha od autora Lukáše Valeše⁷. Nedostatky z oblasti umění byly doplněny knihou Grahama Vickerse⁸ a Marie Černé⁹.

---

² *Dějiny Itálie*

³ *A short history of the world*

⁴ *Art & Architecture: Rome*

⁵ *Florence: art & architecture*

⁶ *Benátky a jejich impérium ve Středomoří: 9.-15. století*

⁷ *Dějiny politických teorií. 2*

⁸ *Key Moments in Architecture*

⁹ *Dějiny výtvarného umění. 5*

2 Projevy renesance

Pro pomyslný grafický nástin definice zabývající se historií lidského myšlení je potřeba jednoduchý graf, jehož osy jsou tvořeny časem a mírou zbožnosti obyvatel. Výsledný graf ve tvaru jednoduché sinusoidy definuje míru naklonění přízně k Bohu v jednotlivých epochách. Předcházející gotika svou pozornost zaměřila na Boha. Vzrostla tak moc papeže, na kterého křesťanský svět nahlížel nejen s respektem, ale i se strachem. Renesance na rozdíl od předchozí zbožné gotiky přesunula svou pozornost na člověka. Tento směr byl znám pod názvem humanismus a v průběhu 14. a 15. století na území Itálie nahradil převládající tomismus. „*Humanismus se objevil v první polovině 14. století v Itálii a nezřídka bývá považován za první fázi renesančního myšlení...*“¹⁰

2.1 Definice myšlenkového světa renesance

Pro porozumění renesančnímu člověku je nutné vnímat a zohledňovat základy humanismu, z kterého vychází. „*Humanismus obecně je filosoficko-etické stanovisko, podle něhož je člověk ústřední hodnotou.*“¹¹ Italský humanismus považuje za svůj vzor řecký humanismus, jehož ideálem byl člověk, nikoliv Bůh nebo panovník. Italské *umanesimo* odmítalo náboženská dogmata a snažilo se přeměnit božské na lidské. Dle slov antického filozofa Sofokla „*mnoho je na světě mocného, nic však mocnějšího člověka...*“ Proběhla revoluce ve vnímání světa a jedince. Humanisté zapříčinili změnu uvažování o závislosti na Bohu a přesunuli pozornost na pozemský život. „*Bůh sice ještě pánem nad lidským životem zůstává, ale jeho vliv na život jedince i společnosti se zmenšuje...*“¹²

---

¹⁰ STARK, Stanislav, *Filozofie člověka v historickém kontextu*, Plzeň 2008, s. 11.

¹¹ VANĚK, Jiří, *Filosofie a kultura v evropských dějinách.*, Praha 2007, s. 98.

¹² STARK, s. 23.

Snažili se zvýšit úroveň člověka pomocí studia textů. Cílem bylo vytvořit lepšího člověka, který by oplýval antickými ideály, jako jsou ctnost a moudrost.

Renesanci lze označit jako znovuobrození antické vzdělanosti a kultury.¹³ Dominoval názor, že po antice nastalo temné období kulturního úpadku, které bylo označeno jako barbarské *medium aevum*, které člověku nic hodnotného nepřineslo a lidstvo dál neposunulo. Především byla odsuzována předchozí gotika jako temné a zaostalé období, příliš těsně spjaté s Bohem a jeho oslavou. Z lásky a respektu vůči antice se tak vyvinula hrdost na moderní dobu.¹⁴ Charakteristickými znaky renesance byly individualismus, vědecký pokrok a v neposlední řadě také světský stát oddělený od církve. Následkem zániku kolektivity křesťanství, způsobeného papežským schizmatem, se šířily hlasy vyvolávající panickou hrůzu z Božího trestu a blížícího se konce světa. Odklon od totální zbožnosti dodal obyvatelstvu možnost osobního rozvoje. Podpořil také myšlenku nového *uomo universale*, který je novým svobodným člověkem, jehož typickým projevem je tvořivost a všestrannost. Renesanční člověk by měl být *faber mundi* (tvůrce světa), jehož hlavními hodnotami jsou *pietas et eloquentia* (vzdělanost a křesťanská zbožnost). „*Humanistické hnutí nesmírně obohatilo rozvoj studia filosofie v renesanční epoše...*“¹⁵ Člověk začal být vnímán jako jediná důležitá jednotka ve společnosti. Anonymita šla stranou a byl kladen důraz na individualismus.

Umělci vytvářeli vlastní dílny a stávali se z nich podnikatelé, jejichž hlavními odběrateli byla církve, cechy a šlechta. Renesanční člověk se nesnažil vnímat svět snově, naopak převládala touha po pochopení světa. Byly uznávány antické ideály jako čest, duševní krása, síla a moudrost. Renesanční člověk necítil potřebu sklánět se ve vysokém gotickém kostele, protože si již nemusel připadat jako malý a nevýznamný člen populace. Naopak začal být výjimečným jedincem,

---

¹³ ČERNÁ, Marie, *Dějiny výtvarného umění* 5, Praha 2008, s. 75.

¹⁴ PROCACCI, Giuliano, *Dějiny Itálie*, Praha 1997, s. 88.

¹⁵ HANKINS, James, *Renesanční filosofie*, Praha 2011, s. 70

který měl možnost přispět k pokroku a rozvoji moderního světa.¹⁶ Sochy světců s přísným pohledem jim již nevyčítaly jejich hříchy a chrlič neupozorňovaly na možné nebezpečí pekla. Umění, vznešená literatura nebo přírodní vědy přestaly být nedosažitelnou disciplínou. Tento pokrok byl podpořen zakládáním škol. „V 15. století měla takřka všechna větší města latinskou školu a mnohá se pyšnila univerzitou.“¹⁷

V nových italských akademiích byly časté diskuze nad platonismem, aristotelismem i starším tominismem. V průběhu renesance vznikly světově uznávaná střediska vzdělání tehdejší doby. Základními zásadami pro bádání, byla politická a náboženská nestrannost a citová chladnost.¹⁸ Mezi nejvýznamnější akademie patřila Římská akademie v čele s humanistou Pomponiem Letem, Benátská akademie založená v roce 1500 helénistou Aldusem Manutisem nebo Florentská akademie Accademia del Cimento společně s Ficinovou akademií. Velký důraz byl kladen na vzdělání a začlenění do společnosti. Náplní výuky v renesančních akademiích byla hlavně gramatika, rétorika a poetika. Italští umělci se zaměřili hlavně na napodobování antického literárního stylu.

Pro rozšíření renesančních myšlenek a textů měl velký vliv Gutenbergův knihtisk.¹⁹ Jediným zdrojem vědomostí již nebyl pouze hlas řečníka. Posluchač získal čas na důkladné prostudování dané problematiky a dostatečný prostor pro obhajobu svých myšlenek v diskusi. Jedním z nejproslulejších renesančních tiskařů byl Alda Manutia.²⁰

---

¹⁶ ČERNÁ, s. 7.

¹⁷ STEVENSON, John, *The History of Europe*, London 2002, s. 195

¹⁸ PROCACCI, s. 88.

¹⁹ STARK, s. 14.

²⁰ HANKINS, s. 80.

„Skutečný počátek renesančního sporu o nesmrtelnost je vyznačen florentským koncilem z roku 1439.“²¹ Při tomto koncilu napadl Geórius Gemistos latinský aristotelismus. Proti sobě položil díla *O duši* a *Etiku* a došel k závěru, že si tato díla v problematice věčnosti lidské duše odporují. Reakcí bylo povolení Cosmo de'Mediciho pro zveřejnění platónských a novoplatónských zdrojů vzdělané veřejnosti. Tento spor mezi Platónem a Aristotelem dal za vznik renesančních diskusí k morální filosofii.

V Itálii převládala Aristotelova výuka s oporou v řeckých textech. Mezi nejvýznamnější patří Aristotelovi kanonické spisy *Fyzika*, pojednání *O duši*, traktáty *O nebi* a dílo *O vzniku a zániku*.²² V řečtině Aristotelova díla vydal benátský humanista Aldus Manutius. Překlad do latiny provedl florentský humanista a později papežský sekretář, Leonardo Bruni.

„Mezi nejvýznamnější komentátory Aristotelových spisů této doby patřil aristotelik Alexandr z Afrodisiady.“²³ Tento řecký filosof odlišil formy společenského zřízení. Aristoteles ve svých dílech tvrdil, že svět je věčný, ale pouze rozumovou část je možno považovat za nesmrtelnou. S touto myšlenkou se renesanční svět ztotožnil. „Na doklad si stačí připomenout, že renesance vytvořila mnohem vyšší počet rukopisů, tištěných vydání, překladů a komentářů Aristotela, než kolik jich lze shromáždit ke kterémukoli jinému mysliteli.“²⁴

Oproti tomu Platón, byl v latinském západním světě jen málo znám. Nejvýznamnějším renesančním platonikem ve Florencii byl kněz a lékař Marsilius Ficin, který na společnost pohlížel jako na tělo postižené nemocí, které bylo potřeba vyléčit. Kladl velký důraz na vzdělání elit, tedy jedinců, které považoval za vůdce společnosti. Byl velmi oblíbený u šlechty, což dokazuje i to, že Cosima

---

²¹ Tamtéž, s. 282.

²² Tamtéž, s. 31.

²³ ŠPELDA, Daniel, *Renesanční a novověká filosofie*, Plzeň, s. 28.

²⁴ HANKINS, James. *Renesanční filosofie*, str. 73

de' Medici Ke konci svého života četl na smrtelné posteli nově přeložené *Platónovo dialogy*.²⁵ Podle Sokrata nebylo pro člověka klíčové mít znalosti o přírodě, protože nenabízí návod jak žít. Klíčové by pro člověka mělo být sebepoznání a lidskou podstatu by měl tvořit mrav, ctnost a statečnost.²⁶ Sokratův žák, Platón, rozdělil svět na viditelný a neviditelný. „Člověk se snaží porozumět světu kolem sebe a tím i sobě samému.“²⁷ Jedním ze směrů byl tzv. obrozenecký platonismus. Ve svém díle *Faidón* podrobně hovořil o nesmrtelnosti duše a vykládal stvoření života, které odpovídalo křesťanské podstatě. Na koncilech ve Florencii a Ferrare se jednalo o recepci platonismu. „Nešlo o to stavět proti sobě Platóna a Aristotela, nýbrž pochopit je oba, jednoho skrze druhého.“²⁸ A vytěžit tak z obou autorů základní poučení a metodu bádání. Renesance 15. století se stala hranicí mezi středověkem a novověkem a je považována za zlatý věk lidské vzdělanosti.

2.2 Vznik renesance

Evropa na konci 14. století uskutečnila velký krok, vedoucí z temného středověku, ke slunné moderní době, plné technologického pokroku a inovací. Tato cesta však nebyla snadná. Evropa se nejprve musela v první polovině 14. století vzpamatovat z velké morové rány, která znamenala razantní úbytek obyvatelstva a chaos, způsobený zvěstmi o konci světa. Černá smrt vstoupila do Evropy díky křesťanským obchodníkům z Krymu.²⁹ Nakažení obchodníci dorazili zpět do Sicílie, odkud se epidemie rozšířila po celé Evropě. Jednalo se o kombinaci tří morů, které měly odlišné způsoby infekce a délky inkubační doby. Evropané neměli téměř žádnou šanci skrýt se před morem. Špatná hygiena spojená se všude

---

²⁵ Tamtéž, s. 117.

²⁶ STARK, s. 10.

²⁷ Tamtéž, s. 11.

²⁸ PROCACCI, s. 88.

²⁹ STEVENSON, s. 160.

přítomnými blechami roznášejícími dýmějový mor v kombinaci s plicním a septikopyemickým morem, zapříčinily úbytek obyvatelstva o necelou pětinu. Zamožnější obyvatelé často prchali z měst, při první zprávě o blížícím se moru. Námětem této tragédie se stalo i slavné literární dílo, *Dekameron* od Govanniho Boccaccia, popisující tuto situaci v prostředí středověké Florencie. Velký mor z r. 1348 (až 51) zapříčinil prudký pokles námezdní pracovní síly. Díky tomu, pole zůstala neobdělaná a ležela ladem, využita byla pouze lepší půda.³⁰ Itálii navíc trápily velké klimatické změny, které zapříčinily hladomor a náchylnost oslabených Italů k nemocem. „V žádném z období evropských dějin nedošlo k takovým projevům sociální nestálosti – měšťanským vzpourám, jásqueeiim a rolnickým bouřím, loupeživým výpadům šlechticů nebo rabování navrátilců z válek, v žádném jiném údobí nebyla válka jevem takřka trvalým“³¹ Obyvatelstvo ovlivněné církevními vůdci, považovalo mor za boží hněv. Mnohé však tato pohroma vedla k přesvědčení, že žádná nadpřirozená síla je před touto nemocí neochránila, protože nebyla dostatečně silná. Sakrální Evropa tak začala být na pomezí. Církevní svět byl již tak nestabilní, díky tendencím církevních svěřenců, kteří využívali své moci k sebeobohacení a neřídili se vlastním kázáním. Jednotlivé evropské země, k následkům epidemie přistupovaly různě. A právě tento přístup zpečetil budoucí osud země, ale i jednotlivců.

„Smršť, která se snesla na italskou společnost v polovině 14. století, se nemohla obejít bez hlubokých otřesů nejen v její hospodářské s vyživovací rovnováze, ale i v sociálních a politických strukturách.“³² Častá byla povstání česačů vlny nebo rolníků. Italské obyvatelstvo však začalo reagovat jinak než většina Evropanů, kterých se tato pohroma týkala. Florentští kupci a šlechta začali finančně podporovat vývoj venkova. V Pádské nížině investovali do pastevectví,

---

³⁰ PROCACCI, s. 58.

³¹ Tamtéž, s. 56.

³² Tamtéž, s. 59.

v Lombardii zase do stavby zavlažovacích kanálů a v Piemontu a v Toskánsku vzkvétalo vinařství.³³ V bohatých Italech se probudil podnikavý duch, začali skupovat neobdělávanou půdu, která byla nabízena značně pod cenou.³⁴ I přes stále přetrvávající vzpoury nejnižších vrstev se ekonomická situace pomalu zlepšovala. Nespokojenost spojená s nízkými odměnami rolníků se umírnila, díky poklesu cen pozemků. Po hladomoru a epidemii bylo jen málo schopných rolníků, a o to cennější byla jejich práce. Cena pozemků klesla a vzrostla tedy poptávka po rolnické síle.

Nejen venkov, ale i města trpěla pod velkou morovou ránou. Obchod začal díky malému množství tuzemských produktů stagnovat. Bohaté bankéřské rodiny, které poskytly značné půjčky evropským panovníkům, doplatily na morovou ránu, neboť panovníci nebyli schopni splácet své dluhy. Tyto události vedly ke krachu mnoha významných bank, ku příkladu Bardi nebo Peruzzi ve Florencii.³⁵ Docházelo k častým lokálním válkám a konfliktům. Benátčané a Florentinové využili výhodné polohy mezi Západem a Východem a rychle zbohatli. Zvláště přímořské Benátky, nabízely své přístavy pro lodě z Východu. Začala se formovat bohatá panství pod záštitou rodů, které přežily morovou ránu. Rodiny skupovaly pozemky a nabízely práci nezaměstnaným rolníkům. Začala tak tvorba systému regionálních států, tzv. signorií. V čele byly nejbohatší obchodní rodiny, bankéři a rodová šlechta. Mezi nejvýznamnější signorie patřil Milán, Verona, Padova, Mantova, Florencie, Ferrara, Ravenna, Bologna, Rimini, Urbino a v neposlední řadě také Perugia. Nelze nezmínit Benátskou republiku, která se nikdy nestala signorií a od roku 1100 do roku 1797 byla republikou. Nebyla pod nadvládou jednotlivce, v čele byl dóže, jehož moc omezovala Velká rada.

---

³³ ŠEBELOVÁ, Zuzana, *Stručné poznámky k Úvodu do dějin a kultury Itálie*, Brno 2014, s. 60

³⁴ PROCACCI, s. 60 .

³⁵ ŠEBELOVÁ, s. 60.

Za pomoci bohatých rodů se postupně zlepšovala ekonomická situace v Itálii. Bohaté rody mezi sebou začaly soupeřit v bohatství a luxusu, který je obklopoval. Díky přívalu Byzantských učenců se Italský svět začal zajímat o východní učení a navázal na starou antickou tradici, která pobízela k zamyšlení se nad dosavadními tendencemi. Evropě se po křížových výpravách otevřely oči zastřené přísnými církevními pravidly omezujícími rozvoj. Uvědomila si, že není na světě jediná a že se mnoho od okolního neznámého světa může naučit. Začala se učit od východních myslitelů a obchodovat s orientem, který přinesl neznámé luxusní zboží. Evropané původně obchodovali s orientem díky arabským a indickým překupníkům, kteří si účtovali velké provize. Mezi největší vývozní artikly patřilo stavební dřevo, sklo, mýdlo a měď. Na oplátku Evropa získávala velmi žádaná luxusní koření, kadilo a hedvábí.

Renesance začala okolo roku 1400 v severní Itálii a lze ji rozdělit do tří epoch.³⁶ Ve 14. století trecento, v 15. století quattrocento a v 16. století cinquecento. Za kolébku renesance lze považovat Burgundsko a nejvíce osídlený sever Itálie, který těžil z obchodu s Východem. Severo-italské městské státy absolvovaly neustálý konkurenční boj. Jednalo se o překladiště luxusního zboží z celého světa a díky tomu lze hovořit o tehdy nejbohatší části Evropy.³⁷ Tato oblast však vzkvétala již ve 13. století kde se vyráběly zbraně, sklo, mýdlo a cenné látky.

Šíření myšlenek nového renesančního světa potřebovalo vhodný prostředek, který by nové ideje šířil v globálním měřítku. Vzhledem k tomu, že dosavadní středověk umožňoval vzdělání pouze církevními činitelům, byla i produkce knih, zejména Bible a jejích výkladů, svěřena do rukou církve. Dané knihy byly nesmírně nákladné nejen na finanční prostředky, ale také na čas strávený při

---

³⁶ DEMEL, Walter, *WBG Weltgeschichte: eine globale Geschichte von den Anfängen bis ins 21. Jahrhundert*, Darmstadt 2010, s. 250

³⁷ ČERNÁ, str. 7.

přepisu. Průměrný občan si nemohl dovolit knihu zakoupit a tak byla literatura vzácná a šíření nových myšlenek omezené. Vše se změnilo s příchodem knihtisku, jehož otcem byl německý vynálezce Johannes Gutenberg. Na svém stroji dlouhá léta pracoval v Mohuči, kde se také zrodila první tištěná kniha, tzv. Gutenbergova bible. Do té doby se používala pro tisk pouze nákladná bloková technika, která neumožňovala kombinaci různých textů. Gutenberg sestavil svůj stroj pomocí liter skládaných do kovového rámu. Tato metoda byla víceúčelová a umožnila tak tisk rozmanitých textů. Jednalo se tak beze sporu o nejvýznamnější technický i kulturní vynález renesance.³⁸ Knih tisk se rychle rozšířil po Evropě, kde základními středisky knihtisku byly ku příkladu Benátky, Řím nebo Paříž.³⁹ Tento revoluční vynález zapříčinil revoluci v šíření vzdělání. Díky nízkým nákladům pro tisk se stala literatura levnější a tím pádem dostupnější i mezi střední a nižší třídou, která tak našla cestu k sebe rozvoji. „*S technickým pokrokem v knihtisku přicházela i éra hromadné gramotnosti.*“⁴⁰ Evropská šlechta měla potřebu být na intelektuálně vyšším stupínku než měšťané. Jednou z hlavních priorit se tak stala schopnost komunikace a obhajoby vlastních názorů založených na řeckých a římských myslitelích. Šlechta podporovala vzdělávací instituce, které vznikaly díky mecenášství bohatých rodin.

2.3 Vnější vlivy vzniku renesance

Evropa se v období středověku stáhla do temného postranní a zakrněla v éře sakrálních staveb, vedená církevními představiteli. Veškeré inovativní myšlení zavánějící revolucí ztroskotalo pod papežskou cenzurou. Pokud se odvážný jedinec odhodlal své myšlenky zveřejnit, byl papežskou kurií souzen, případně dokonce exkomunikován. Tato tvrdá doba plná omezení vedla k utlumení vývoje.

---

³⁸ LASCELLES, Christopher, *A short history of the world*, GB 2014, str. 112

³⁹ STEVENSON, s. 193.

⁴⁰ Tamtéž, s. 19.

Oproti tomu východní civilizace omezovány nebyly, proto zažívaly svůj rozkvět. Otázkou tedy je, jak se Evropě podařilo vyhrabat se z této jámy zaostalosti. Odpovědí je uzavření se Orientu a Číny. Izolace Orientu začala přetvářet světový systém na evropocentrický.

Čína zažívala v době středověku svůj rozkvět. Čínští vynálezci světa přinesli mnohé vynálezy a posunuly svět kupředu. Vynalezli kompas, který se stal životně důležitým při zámořských plavbách a luxusní hedvábí, které zdobilo drahé šaty evropských dvorů nebo střelný prach, který předal moc slabým. Čína se stala světovou velmocí, která neměla konkurenci. Osudnou se později stala dynastie Ming, která se k moci dostala díky všeobecné nespokojenosti způsobené dlouhým hladomorem. Dlouhá letá byla Čína okupována a později i řízena Mongoly, kteří nerespektovali čínské tradice. Mongolové rychle v Číně zbohatli a z původních obyvatel udělali podřízené rolníky. Mongolská vláda v čele s dynastií Juan nepečovala o své obyvatelstvo a na neúrodu reagovala vysokými daněmi, ze kterých financovala zahraniční výboje a stavbu silnic. Bohatí mongolové zotročovali čínské obyvatelstvo, což vedlo k častým povstáním.

Důležitou osobností těchto povstání se stal buddhistický mnich Ču Juan-čang, který v roce 1368 obsadil Peking.⁴¹ Pod vládou Ču Juan-čanga byl proveden odsun mongolských přistěhovalců za hranice a nastolil tak opět harmonii. Ču Juan-čang si udělil titul Chung-wu a založil vládnoucí dynastii Ming. Tato vláda se ze začátku zdála být prospěšná celé zemi. Císaři podporovali námořní expedice a navazování obchodních styků. Jedním z významných admirálů těchto námořních expedic byl Čeng Cheho, jehož císař financoval diplomatické cesty kolem Indického oceánu.⁴² Čína zažila opravdový vrchol a umocňovala svou pozici

---

⁴¹ LASCELLES, s. 107.

⁴² Tamtéž

světové velmoci, jejíž pokrok bylo zdánlivě nemožné zastavit. I přes to, že Čína již neměla v zahraničí soupeře, objevily se interní problémy.

Na císařském dvoře začali převažovat konfuciánští ministři uznávající původní konfuciánské spisy ze 6. století př. n. l. zastávali názoru, že prioritou státu by mělo být utužení vnitřních záležitostí Číny. Neustálé mongolské nájezdy ohrožovali stát, ale císař vydával finance na zámořské plavby. Vliv konfuciánských ministrů postupně rostl a časem získali velký vliv díky císařově přízni. Císař omezil a časem i úplně přestal dotovat námořní expedice. Byla zakázána stavba vícestěžňových lodí.⁴³ Tato velká izolace Číny zamezila jakýkoliv styk s okolním světem a uvedla Čínu do stavu hibernace. Do této doby se Čína zdála jako nezastavitelná velmoc a Evropa nemohla ani pomyslet na povýšení se na úroveň Číny. Technologický pokrok a pokročilou kulturu tak nebyl schopen zastavit nepřítel země, ale úcta k tradici a zvykům, které zastávali konfuciánští ministři. „*Kdyby se císaři dynastie Ming rozhodli jinak, mohl se svět vyvíjet duchovně i mocensky zcela odlišně...*“⁴⁴

Dalším silným konkurentem Evropy byl islámský svět. Období středověku i novověku se neslo ve světle neustálého předhánění islámského Východu a křesťanského Západu. Ve středověku byl na vrcholu bezesporu Východ. Výroba tradičních výrobků, velmi ceněných v zahraničí, přivedla orient k nesmírnému bohatství a zajistila tak finanční základ pro vynálezce. Arabské země však nepodporovali inovativní myšlenky. Důvodem byl samotný Korán, podle kterého se řídil lidský život od narození do smrti. Orient měl tolik prostředků, že by neměl na světě konkurenta. Problémem byl samotný konzervatismus orientu. Arabské země se vždy řídily určitými tradicemi a zvyklostmi, protože zde byl zaručený pozitivní výsledek. Život řízený Koránem se zdál vždy být výhodný a spolehlivý.

---

⁴³ Tamtéž, str. 108

⁴⁴ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny politických teorií*, Plzeň 2007, s. 118

Hledání správného výkladu a přístupu k pravidlům Koránu, na kterém byl stavěn nejen každodenní život, ale i státní zřízení, uvedlo do sporu mnoho arabských filozofů. Mezi nejdůležitější lze řadit Ibn Tajmíju a Ibn Chaldúna.⁴⁵ Neustálý souboj světské a duchovní moci přinášel chaos a tvorbu drobných bratrstev a sekt, které Korán interpretovaly po svém. Poslední přijatelná verze počítala s určitým konzervatismem. Arabský svět díky velké rozloze nebyl schopen být jednotný, proto se nedalo hovořit o jednotném přístupu Arabů. S příchodem renesance se rozšířily nové myšlenky za pomoci Guttenbergova knihtisku. „*Islám nehodlal přijmout myšlenku tištěného Koránu...*“⁴⁶ Orient tak nepřijímal nové myšlenky Západu a neučil se technologickým novinkám. Zůstal zaklíněn ve smyčkách Koránu, protože co nebylo psáno v Koránu, nebylo potřeba k životu.

Naopak Evropu, stále se vyrovnávající s následky velkého moru, čekala cesta na výsluní. Nejprve se rozvinula přístavní města jako Benátky nebo Janov, která se soustředila na dálkový obchod s Orientem. Později začala prosperovat i vnitrozemní města, ve kterých se rozvíjela řemeslná výroba a bankovníctví.⁴⁷ Východ dal Evropě byzantské učence, kteří přišli s novými myšlenkami a technologickými pokroky, na kterých léta pracovali. Evropa, šokována technologickým pokrokem vzdálených zemí, sklonila hlavu a začala přejímat myšlenky východních myslitelů. Stala se tak studentem, který přijímal vzdělanost a přetvořil ji v něco mnohem většího a pompéznějšího. Křesťanský západ, který původně uvadal pod teologickou nadvládou, si vyměnil roli s islámským Východem, který začal být po své dlouhé cestě hledání správného výkladu přísně ortodoxní. Evropa strádala pod následky ničujících válek a velkého moru. Využila však situace, kdy její dva velcí rivalové ustoupili do postranní, a vytvořila novou epochu rozkvětu a pokroku. Přestala být omezována a otevřela se světu

---

⁴⁵ DEMEL, s. 240.

⁴⁶ LASCELLES, s. 110.

⁴⁷ TUŠL, Jiří, *Nástin dějin evropského umění, Praha 2008*, s. 15

připravena na novou éru. Samotnou renesanci ovlivnily i vnější okolnosti. „*Ve velmi krátkém úseku let 1449-1453 se západní křesťanstvo stalo svědkem tří velkých událostí: konečného urovnání schizmatu, které téměř sto let sužovalo katolickou církev, ukončení vyčerpávající stoleté války a konečně pádu východní říše po dobytí Konstantinopole Turky.*“⁴⁸

2.4 Základní pojmy ve filosofii, politice a umění

2.4.1 Politika

Období renesance se oprostilo od církevní nadvlády a postavilo se na vlastní nohy. Jednotlivé oblasti se snažily pod vedením bohatých rodin smířit s následky morové rány a zlepšit ekonomiku a životní standard svého obyvatelstva. Vzájemná konkurence jednotlivých panství vedla k rozvoji a prosperitě. V rámci 14. století se z jednotlivých městských komun začaly vytvářet signorie. Městské komuny neboli samosprávné obce vznikaly již okolo roku 1000. Jednalo se o jakýsi spolek šlechty, bohatých měšťanů a pozemkových vlastníků, kteří v rámci dohody spojily svůj majetek v celek, a každý jednotlivý člen se stal rovnoprávným vlastníkem společného majetku bez důrazu na výši počátečního kapitálu, který vložil. Tento majetek patřil příslušné oblasti, tedy městu, pod které spadal. V rámci dohody bylo potvrzeno i spojenectví s biskupem a vzájemná podpora při případném ohrožení města. V čele stálo kolegium konzulů. To se změnilo ke konci 12. století, kdy bylo kolegium nahrazeno funkcí jedné osoby, tzv. podestá.⁴⁹ Jednalo se o nestranného cizince, který měl dohlížet nad správným fungováním komuny. Podestá byl právně podřízený městské radě, která ho volila a určovala plat.

---

⁴⁸ PROCACCI, s. 92.

⁴⁹ ŠEBELOVÁ, s. 4.

Od 13. století byla zavedena nová funkce, *capitano del popolo*, která spočívala v hájení zájmů střední vrstvy obyvatelstva. Následující století s sebou ovšem přineslo velkou morovou ránu, na kterou žádná z komun nebyla připravena. Zaběhlý systém se zhroutil pod následky hladomoru, nemocí a povstání. Východisko poskytly bohaté šlechtické rody a bankéři, kteří poskytli nepokojenému obyvatelstvu zdroj obživy a ochranu měst. Začal se tak vytvářet systém regionálních států, tzv. *signorií*. Jednalo se o územní celky vedené aristokracií. Vedoucí pozici získali až poté, co obdrželi od císaře nebo papeže šlechtický titul. Mezi takto titulované rody patřil Sforza v Miláně, Bentivoglio v Bologni nebo Medici ve Florencii. Vláda jednotlivých rodů byla často v souladu s názorem měšťanů, kteří měli povinnost platit menší daně.⁵⁰ V případě Benátek lze hovořit o námořní republice se specifickým způsobem organizace. V čele stál *Dux Veneticorum*, čili dóže. Jednalo se o velmi starou funkci. „V roce 697 je historicky doložen první benátský dóže Paulus Lucius Anafestus.“⁵¹ Benátky se nikdy nestaly *signorií* ovládanou jednotlivcem, v čele stála benátská oligarchie. Funkce dóžete byla spíše reprezentativní a byla omezována Velkou radou.

Tyto celky mezi sebou neustále bojovaly a uzavíraly spojenecké smlouvy, které následně opět porušily. Padova, která byla *signorií* rodu Carrarských, byla ohrožována nejen Milánem, ale i Benátkami pod jejichž nadvládou v roce 1405 skončila. Florencie byla velmi silným soupeřem, v jejímž čele stál bankéřský rod Medici. Rozkvět vedl k velké územní expanzi a v roce 1406 Florencie dobyla Pisu. Časté konflikty s Florencií měla i Siena, která ale na konec zůstala samostatná až do roku 1555.

Rivalita se však netýkala pouze zahraničních záležitostí, ale i vnitřních, kdy o moc soupeřili i jednotlivé rody a cechy. Důležitou osobností italské renesance

---

⁵⁰ DEMEL, s. 251.

⁵¹ ŠEBELOVÁ, s. 36.

byl Gian Galeazzo Visconti, který se stal hlavou Milána v letech 1378-1402. Milán za období jeho vlády rozkvétal díky nahromaděnému bohatství a stále se rozšiřujícím území. Díky spojení s Benátkami získal Padovu. Díky svým úspěchům nabyval domněnky, že je schopen spojit celou Itálii v jeden fungující celek. Myšlenka sjednocení Itálie v jeden celek se objevila již dříve. Za sjednotitele mohl být považován buď císař díky světské moci, nebo papež díky církevní moci. „Většina italských politických myslitelů (Dante, Petrarca, apod.) se přikláněla právě na stranu císaře jako sjednotitele Itálie, který měl obnovit zašlou slávu Říma jako hlavního města světa.“⁵² Růst moci Milána vedl ke zvýšení počtu odpůrců, mezi kterými byli Florencie, papež Bonifác IX nebo rod d'Este. Znepřátelené státy si postupně uzurpovaly větší a větší území a tak se myšlenka sjednocené Itálie opět ztratila v nekonečných sporech o moc. Politiku 14. století v Itálii lze vystihnout známým příslovím „silnější vyhrává“. Souboj jednotlivých rodů o prvenství a vládu v městských státech vedl k častým rozbrojům i mezi obyvatelstvem. Vítěz souboje byl však z pravidla natolik mocný, že dokázal situaci urovnat.

2.4.2 Filosofie

Poprvé se od dob antiky ve filosofii objevil směr zaměřující svou pozornost na jedince. V oblasti literatury se objevily nové žánry monografie, které zachycovaly samotný život, myšlení a cítění. Časté byly také rodinné kroniky a autobiografie. V moderní renesanci byl kladen důraz na jedince, který vystupoval z masy a odlišoval se svým vzděláním, způsobem myšlení a komunikace toliko podobné antickým ideálům.⁵³ Renesanční člověk svou dobu považoval za vrchol rozvoje. „Středověký člověk chápal svou existenci na tomto světě jen jako přípravu na posmrtný život, člověk renesance chtěl využít všech životních možností, radovat

---

⁵² VALEŠ, S. 102.

⁵³ TUŠIL, Jirí, *Nástin dějin evropského umění 2*, Praha 2010, s. 17.

*se a užívat života.*⁵⁴ Odsuzoval středověkem zastřené oči, omezující vývoj. Časté byly překlady antických myslitelů do latiny a národních jazyků. Tento přístup dával možnost vzdělání i střední třídě, která se začala vzdělávat a investovat do sebe rozvoje. Vznikla idea renesančního člověka zvaného *polyhistor*, jenž by měl být vzdělaný a nadaný ve více oborech. Měl hovořit více jazyky a být zručný. Za prvního *polyhistora* byl však v pozdější době považován Leonardo da Vinci. Dlouhou cestu vývoje v polyhistora doprovázel rozvoj přírodních a humanitních věd. Lidé si uvědomovali, že jejich životy nesloužily pouze k přípravě na posmrtný život a snažili se realizovat i v pozemském životě. Díky mecenášství signorů vznikaly nové školy, knihovny a byl podporován rozvoj umění a vědy. K rozvoji přispěla také vzájemná rivalita mezi panovníky, jejichž snaha o získání dědičného práva vedla přes velké financování škol a vývoje. Renesanční humanismus byl vzdělávací a kulturní program, který byl po pádu Cařihradu (1453) podpořen přílivem vzdělců z Řecka. Vznikaly nové univerzity a soukromé kroužky vzdělců zvané akademie, jejichž vzorem byly Platónovy Athénské akademie sloužící k vyučování a vedení diskuzí nad danou problematikou.⁵⁵

2.4.3 Umění

Velké bohatství vládnoucích rodin, požadujících vysoký životní standart, vedl k rozvoji umění. Měšťané si začali stavět přepychové paláce se zahradami a s oblibou si objednávali slavné a světově uznávané umělce. Mecenášství se stalo známkou bohatství intelektuální střední třídy. *„Renesanční umění se zrodilo na počátku 15. století ve Florencii, v jednom z nejbohatších měst dnešní Itálie.*⁵⁶ Mezi nejvýznamnější zájemce o umění patřily bohaté rody jako Medici,

---

⁵⁴ VALEŠ, s. 116

⁵⁵ PROCACCI, s. 86.

⁵⁶ TUŠIL, s. 16

Strozziové nebo Pittiové. Renesance vycházela z antiky, umělci se tedy snažili napodobit preciznost antických umělců spojenou s realistickou ideou. Za počátek renesančního umění, bývá považována soutěž florentských cechů o nejlepší návrh na bronzové dveře florentského baptisteria. Tato soutěž se konala roku 1401 a umělci měli za úkol vytvořit reliéf na téma Obětování Izáka.⁵⁷ Vítězem a budoucím autorem dveří se stal Lorenzo Ghiberti. Jeho návrh byl natolik odlišný a inovativní, že je považován za mezník mezi středověkem a renesancí.⁵⁸ Nejen v oblasti filozofie, ale i v oblasti umění byl hlavním vzorem pro tvorbu humanismus spojený s realismem. V malířství se pomalu přestávala objevovat symbolika a mystika.

V oblasti literatury se mezi významné renesanční humanisty řadí Dante Alighieri, Francesco Petrarca nebo Giovanni Boccaccio, kteří si svým provokativním přístupem proti sobě poštváli Vatikán, ale stali se velmi populárními v oblasti nejen italského lidu. Jejich díla se svou vzpurností odlišovala od ostatních, protože zde nebyl zobrazován Bůh jako hlavní prvek. Autoři si jako předmět svého zájmu zvolili člověka jako jedince v realistickém zobrazení.

Renesanční architekti hledali inspiraci v Deseti knihách o architektuře od římského teoretika Vitruvia. Nejčastějšími zadavateli byli bohatí měšťané, kteří požadovali velké městské paláce, vily a zámky. Šlechta si s oblibou objednávala přestavby středověkých hradů na nové renesanční zámky. Oproti předchozí gotice se renesanční stavby nesnaží dosáhnout co největší pompéznosti výškou stavby, naopak se snaží využít co nejvíce plochy. Časté byly budovy s čtvercovým půdorysem, v jehož středu je zdobná zahrada. Tento půdorys připomínal antické městské domy a lázně. Renesanční zámky postrádaly těžké obranné hradby a

---

⁵⁷ VANĚK, s. 110.

⁵⁸ BIETOLETTI, S., *Florence Art and Architecture*. Berlin 2007, s. 196

preferovaly otevřenost do krajiny. Fasády zdobily často se opakující motivy jako sgrafita z lehkého světlého štuky. Z antiky převzali renesanční architekti zdobné sloupy členěné hlavicí a dřikem. Oblíbenými architektonickými prvky byly kupole, pilíře a lunety. V roce 1418 vypsal bohatý cech Opera del Duomo soutěž o nalezení proveditelného plánu konstrukce kupole Santa Maria del Fiore.⁵⁹ Přelom v oblasti architektury učinil Filippo Brunelleschi, který navrhl konstrukci kupole florentského dómu Santa Maria del Fiore.⁶⁰ Stavba kupole byla díky atypickým rozměrům složitá, ale nakonec přišel Brunelleschi s řešením dvouplášťové kupole na principu lomeného oblouku. „*Brunelleschi byl také průkopníkem v sestrojení perspektivy, k němuž došel studiem založenými na přesných výpočtech.*“⁶¹ Jako první čistě renesanční stavba byl postaven Brunelleschiho Ospedale degli Innocenti, který obsahoval všechny znaky renesančního slohu.⁶²

Renesanční sochaři se snažili vdechnout svým sochám život přirozeným výrazem ve tváři a postojem. Svou inspiraci našli v propracovaných antických dílech.⁶³ Při cestě k zamýšlené dokonalosti se tito sochaři zabývali studiem anatomie, které jim pomohlo pochopit základy fungování lidského těla a zachytit vhodnou polohu soch.⁶⁴ V rámci humanismu byl nejčastějším tématem člověk v podobě byst, jezdeckých soch nebo zobrazením celé postavy. Hlavními technikami byla stále sochařství, odlévání a plastika. Hlavním představitelem renesančního sochařství byl Lorenzo Ghibetti, který započal novou éru v tomto odvětví umění. Ve svém návrhu Obětování Izáka vyjádřil vzdálenost díky pásové perspektivě a neřídil se středověkým pravidlem řazení postav podle gotického

---

⁵⁹ WIRTZ, Rolf, MANENTI, Clemente *Florence: art & architecture*. Köln: Könemann, Köln 2005, s. 5.

⁶⁰ VICKERS, Graham, *Key Moments in Architecture*, London 1998, s. 80

⁶¹ ČERNÁ, s. 76.

⁶² HOFFMANN, Thomas, HUTH, Astrid, *Wie erkenne ich? Die Kunst der Renaissance.*, Stuttgart 2011, s. 100

⁶³ FAURE, Elie. *Dějiny Umění umění renesanční, Praha 1928., s. 8*

⁶⁴ HOFFMANN, HUTH, *Wie erkenne ich? Die Kunst der Renaissance., s. 11*

čtyřlístu.⁶⁵ „Dokonale již využil perspektivy a poučil se i na římském reliéfu, především z Titova oblouku, kde je výška modelace odstupňována od vysoké v popředí až k zcela ploché v pozadí a kde se postavy překrývají.“⁶⁶ Tyto studie byly u renesančních sochařů obvyklé, docházelo také k restaurování starých antických památek.⁶⁷

I přesto, že hlavním tématem renesance byl humanismus, byly stále nejvíce zobrazovaným tématem renesančních malířů církevní motivy. Středověké obrazy nevěnovaly pozornost pozadí a z toho se renesance poučila. Pozadí, jehož vzdálenost byla vyjadřována tmavšími barvami a menším měřítkem, se stalo rovnocenné zobrazovanému objektu. Charakteristickým představitelem italského renesančního malířství byl Alessandro Botticelli. Ve svých obrazech pracoval s jemnými pastelovými barvami. Typickým pro něj je smysl pro detail. „*Mecenáši Botticelliho byli členové rodu Medici, jejichž portréty zachytil na mnoha obrazech.*“⁶⁸

---

⁶⁵ ČERNÁ, s. 77.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ VASARI, Giorgio., *Životy nejvýznačnějších malířů, sochařů a architektů I.*, Praha 1976, s. 325

⁶⁸ ČERNÁ, s. 80.

3 Definice tří analyzovaných městských států

3.1 Florencie

Centrum umění, město Florencie si prošlo mnoha změnami jak v sociálním tak politickém směru. Na počátku 30. let 14. století se Florencie vymanila z nadvlády jihoitalské Neapole, ale nebyla schopna samostatně fungovat. Časté nepokoje způsobené nespokojeností s politickou situací vedly k žádosti o pomoc u Neapolského krále. Neapol tak nadále díky králem pověřenému Gautierovi de Brinne měla stále vliv nad osudem Florencie. Dosazením tohoto neapolského státníka došlo ke změně vlády. Byl prohlášen doživotním vládcem pod postem zvaným *signore a vita*.

Způsob této vlády se střetl s nespokojeností a vyvolal drobná povstání. Do čela Florencie byla lidem zvolena bohatá oligarchie, která však zneužívala svého postavení a často vládla tyranii. Vznikla proto nová demokratičtější vláda, která se skládala z 8-mi priorů. Oligarchie, která se již nemohla účastnit vlády, se seskupila do guelfské strany a fungovala odděleně.

I Florencii dostihla tragédie velkého moru, který na město dopadl v největší míře kolem roku 1348 a trval celých 10 let. „*Epidemii padly za oběť skoro dvě třetiny veškerého obyvatelstva.*“⁶⁹ Díky morové epidemii šlechta a bohatí měšťané přicházeli o majetek. Nejednalo se ovšem pouze o vnitřní problémy, které Florencii sužovaly. Opakované vojenské porážky s Pisou a Luccou ničily morálku lidu a způsobovaly další nespokojenost spojenou s vyššími daněmi, které hradily válečné výdaje. Následovaly hospodářské problémy spojené s krachy významných bank. Tyto banky propůjčovaly finance evropským vládcům, kteří však nebyli

---

⁶⁹ WIRTZ, MANENTI, s. 12.

schopni přes následky válek a morové rány tyto půjčky vrátit. Následoval konflikt s papežským státem. Vrcholem byla válka s papežem Řehořem XI. „*Proti ambicím církevního státu v té době ve Florencii vznikla Balia degli Otto, neboli Otto di Guerra, orgán pověřený zvláštní mocí, který se skládal z osmi měšťanů.*“⁷⁰ Podporu našla tato protipapežsky zaměřená organizace u nešlechtického rodu Medici spolu s měšťanstvem. Naopak plnou podporu získala u rodu Albizzi. Ke smíru mezi Florencií a Papežským státem došlo roku 1378. Nepřátelství mezi zmíněnými rody však přetrvávalo i po vyřešení sporu.

V této době se začal rod Medici, konkrétně zástupce rodu Salvestro de' Medici, angažovat i v oblasti politiky. Zastával významnou funkci *gonfaloniere di giustizia*. Zlom nastal po povstání soukenických dělníků, které bylo známé pod názvem *tumulto dei ciompi*. Povstalci nebyli spokojeni s touto vládou zbohatlého jedince. Proto si zvolili místo Salvestra de' Medici nového politika, Michelea di Lando. Byla sestavena nová lidová vláda, která se později taktéž prokázala jako nevyhovující. Představitel vlády byl dobrým přítelem svého předchůdce Salcestra, který byl v politice zkušenější. Stále tak měl možnost přes svého přítele ovlivňovat fungování státu. Toto spojení vedlo Florentský lid k vyhnání Michele di Lando i Salcestra dei Medici z Florencie.

Rod Medici však se svým politickým vlivem neskončil. V čele s Giovannim di Bicci de' Medici rod prosperoval díky bankérství. V tomto oboru si vedli natolik dobře, že svými financemi byli schopni podporovat papeže. Největší rozkvět rodu však nastal, když hlavou rodu byl Cosimo il Vecchio. Tento schopný podnikatel zastupoval Florencii ve funkci priora. „*V letech 1430 a 1432 byl členem mimořádné vlády zvané Balia, která byla ustavována v případě válečného konfliktu*“⁷¹ Svěření této funkce svědčí o náklonnosti lidové vrstvy při válce

---

70 ŠEBELOVÁ, s. 62.

71 Tamtéž, s. 70.

s městem Lucca. Florencie při tomto boji však zaznamenala značné neúspěchy. Znepřátelený propapežský rod Albizzi využil této situace a neúspěch svedl na Cosima il Vecchia, který byl díky tomuto nařčení odsouzen z pokusu o tyranii a na konec i vyhnán. Útočiště našel v Benátkách, kde navázal přátelské vztahy s Dóžetem. Místní knihovně věnoval sbírku svých knih a stal se mecenášem umění. „*S příchodem renesance začíná pro Florencii epocha nejvyššího kulturního rozkvětu.*“⁷²

Po změně vlády a uklidnění situace ve Florencii byl Cosimo povolán zpět do vlády. Tímto krokem skončila vláda oligarchie a Florencie začala být republikou. Pro Cosima bylo po předchozí zkušenosti hlavní nejprve odstranit odpůrce své vlády. Jako první tedy nechal vyhnat představitele rodu Albizzi. Cosimo udržoval přátelské vztahy s Benátkami a papežským státem a vytvořil si tak mocné spojení nejen pro sebe, ale i pro svůj stát. Florentinany si získal díky štědrému mecenášství a nepovýšeneckému přístupu, který byl díky předchozím zkušenostem s oligarchií velmi ceněn. „*Florentinové mu s velkou úctou propůjčili titul „pater patriae“ (otec vlasti.)*“⁷³ Podporoval stavbu nových veřejných budov. A poskytoval půjčky významným florentským rodinám.⁷⁴ S oblibou zadával své objednávky oblíbenému sochaři, Donatellovi.⁷⁵ Zveleboval město financováním umění a obohatil kulturní život o mnohé slavnosti. „*Rovněž poskytoval útočiště Řekům prchajícím po pádu Byzantské říše do Itálie.*“⁷⁶ Řečtí učenci přinesli do Itálie novou filozofii, která přispěla k rozvoji florentského humanismu. Bohatý bankéřský rod Medici se tak stal patronem a neoficiálním vládcem nad Florencií. Vrcholem bylo založení Platónské akademie v roce 1462, která se zabývala humanismem.

---

⁷² WIRTZ, MANENTI., s. 13

⁷³ Tamtéž, s. 14

⁷⁴ MACHIAVELLI, Florentské letopisy, s. 341

⁷⁵ VASARI, s. 32.

⁷⁶ ŠEBELOVÁ, s. 70.

Nástupcem se stal syn Lorenzo il Magnifico, který byl známý pro své literární nadání a cit pro politiku. Lorenzova vláda působila nenásilně a lid si získal díky štědrému mecenášství k městu a organizací světové známých oslav. Díky rodovým financím a správnému zavedení daní byl schopen zajistit potřebné finanční prostředky pro zvelebení města. Za zmínku jistě stojí také specifický daňový systém Florencie, který zajišťoval smír mezi jednotlivými společenskými vrstvami. Nejvyšší daně platili obyvatelé centra Florencie, čím delší byla vzdálenost daňového úseku od centra, tím menší byly daně.

Rekonstrukce a výstavba nových domů, které sloužily veřejnosti, vytvořily pro Florentský lid dobré podmínky pro život. Zvýšení standartu života obyvatelstva vedlo k rozvoji lidu. Byzantští učenci v Itálii přispěli svými antickými spisy a uchvátili Florentský lid.⁷⁷ Vláda rodu Medici nebyla přímo závislá na papeži a Lorenzo měl pochopení pro antickou tematiku, která nebyla v souladu s přísnými pravidly katolické cenzury. Díky tomuto přístupu mohli umělci téměř bez omezení realizovat a propagovat svá díla, která neoslavovala pouze církevní život, ale také světský. Z Florencie se brzy stala kolébka renesančního umění.

Florencii se však vedlo i v oblasti obchodu. Výhodná geografická poloha severní Itálie s přístupem k moři zajistila nejen pozemní, ale i námořní obchod. Významné bylo získání Sieny, které zdvojnásobilo přímořské území Florencie. Nejvýznamnější byly obchodní cesty do Francie a Anglie, kam putovaly florentské textilie. Důkazem prosperity byl vznik řemeslných a uměleckých cechů. Jednalo se o organizované spolky se zaměřením na určité odvětví, které se věnovaly školení profesionálních jedinců a kontrolou výrobků. Byla tak udržena vysoká úroveň kvality. Mezi nejvýznamnější patřily soukenické a vlnářské cechy, jejichž

---

⁷⁷ HANCOCK, Lee, *Lorenzo De' Medici: Florence's Great Leader and Patron of the Art*, New York 2005 s.13

produkty byly známy po celé Evropě. Vznikem těchto organizací bylo ukončení vzájemné rivality mezi řemeslníky. Jedinec, který své řemeslo provozoval na území některého z cechů, byl nucen platit vysoké pokuty. Cechy byly natolik finančně zajištěny, že si mohli dovolit najímat světové uznávané umělce pro výzdobu svého zázemí. Tento luxus se stal známkou cechu a lákal tak nové zákazníky.

Florencie si udržela svou prestiž i díky vzniku vzdělávacích center, které hojně využívala šlechta. Vzhledem ke zvýšení životní úrovně obyvatelstva se začali bohatí měšťané selektovat a vznikla tak nová skupina bohatých jedinců bez šlechtického titulu. Tato buržoazie si s oblibou najímala umělce, aby tak předvedla své bohatství. Stavba vil a domů s antickými prvky se tak staly známkou moderního renesančního stylu života. „*Velkolepý vzhled nových patricijských paláců v ulicích a na náměstích budil v myslích a srdcích jeho obyvatel vůči vládnoucí moci úctu i bázeň.*“⁷⁸ Ekonomickou základnou města Florencie se stalo zbohatlé měšťanstvo. Republikánská forma vlády tak dala možnost schopným měšťanům podílet se na řešení veřejných věcí. Šlechta, pro kterou v minulosti vzdělání nebylo nikterak důležité, začala využívat univerzity ke svému vlastnímu rozvoji. Mezi další populární záležitosti v prostředí šlechty patřilo mecenášství. Ukázka bohatství a moci byla prezentována na výši investice nejen světských, ale hlavně církevních komplexů. Nově tak byly stavěny nalezince, knihovny, kláštery nebo kostely. Rivalita mezi jednotlivými rody zapříčinila rozvoj renesančního umění.

Florencie za vlády rodu Medici skutečně prosperovala, dávala šanci rozvoji jednotlivců a podporovala tak myšlenky humanismu. Florentské obyvatelstvo dokonce v případě vojenského ohrožení nebylo nutně nuceno chopit se zbraně. Bezpečnost a získávání nových území zajišťovala žoldnéřská armáda, která ubírala

---

⁷⁸ PROCACCI, s. 71.

ze státní pokladny nemalé obnosy.⁷⁹ Vliv církve pomalu upadal a státo-správní funkce přejali cechy a bohatí měšťané.

Tato popularita Medicejů však vedla také k nenávisti, protože se stále jednalo o polycentrický systém, ve kterém bylo více zájemců o moc. Největším odpůrcem byl rod Pazzi, který zorganizoval s podporou arcibiskupa z Pisy velké povstání. Papežský stát tak ukázal svůj negativní postoj k Florencii.⁸⁰ Najatý vrah narušil mši ve florentské katedrále Santa Maria del Fiore, které se účastnila celá rodina Medici. Lorenzo unikl díky útěku do sakristie, ale mladší bratr Giuliano takové štěstí neměl a byl zavražděn. Strůjci povstání z rodu Pazzi spolu s arcibiskupem Salviati byli popraveni. Popravou arcibiskupa byl pobouřen papež Sixtus IV., který exkomunikoval Lorenza a vyhlásil interdikt. Následovala válka, ve které měla Florencie podporu Milána a Benátek. I přes to, že měl papež podporu Neapole, byl poražen a vznesené tresty byl nucen odvolat. „*Všechny dějepisné příručky se shodují v názoru, že Florencie za Lorenza il Magnifica (1469-1492) byla jazyčkem na vahách rovnováhy mezi italskými státy a ochranitelkou italského míru a svobody.*“⁸¹ Lorenzo s papežem uzavřel mír roku 1480. Tímto mírem si však udobřil pouze jednoho ze svých nepřátel, kterým byl rozvoj Florentské republiky trnem v oku.

Na konci 15. století zemřel Lorenzo de' Medici a po něm nastoupil jeho syn Piero il Fatuo, který se nedržel dosavadní osvědčené florentské politiky a spojil se s neapolským králem proti Ludvíku Morovi. V roce 1494 vpadl do Itálie francouzský král Karel VIII. „*Florencie byla obsazena a Medicejové vyhnáni.*“⁸² V oblasti náboženství a později i politiky se významnou osobou stal dominikánský

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 61.

⁸⁰ MACHIAVELLI, Florentské letopisy, s. 382.

⁸¹ PROCACCI, s. 97.

⁸² VALEŠ, s. 124.

kazatel Girolamo Savonarola.⁸³ Byl přísným odpůrcem renesance jako takové. Umění ve formě obrazů nebo soch považoval za odporný projev hříchu. Díky jeho fanatickému postoji při svých kázáních byl schopen ovlivnit velkou masu lidí. Považoval renesanční díla za zbytečná a nečistá a usiloval o teokratickou formu vlády.⁸⁴ Jeho pokus o reformu skončil fiaskem a odsouzen byl nejen Florentskou společností, ale dokonce byl uvržen roku 1497 do klatby samotným papežem Alexandrem VI.⁸⁵ To však horlivého kazatele nedonutilo přestat kritizovat a ničit i humanistické knihy, které považoval za symboly hříšného světa. Pod označením kacíře ztratil podporu lidu a 22. května 1498 byl veřejně upálen na hranici.⁸⁶ Florencie si ponechala republikánské zřízení, které zavedl fanatický mnich a k moci se dostal doživotní praporečník Peitro Soderini. Tímto skončila pompézní éra rané renesance ve Florencii.

3.2 Benátky

V období rané renesance se severoitalské státy staly obchodní zkratkou mezi Východem a Západem. Jedním z těchto států byla Benátská republika, která se proslavila jako obchodní velmoc. Z politického hlediska byla přesným opakem Florencie. Vládla zde relativní politická jistota zajištěná pevným řádem na základě demokratického přístupu. Benátky se nikdy nestaly signorií, která by měla v čele jeden bohatý rod s dědickým postem politického vůdce. Benátky, jinak nazývané *la Serenissima* nebo také *la Dominante*, měly v čele státu dóžete. Tento

---

⁸³ PROCACCI, s. 102.

⁸⁴ WIRTZ, MANENT, s. 14.

⁸⁵ PROCACCI, s. 105.

⁸⁶ VALEŠ, s. 124.

reprezentant vystupoval při veřejných, církevních i politických událostech.⁸⁷ Vláda však nebyla absolutistická a jeho moc byla omezována několika správními orgány.

Jedním z nich byla *Maggior Consiglio* (Velká rada), která se skládala z obchodní aristokracie a stala se dědičnou funkcí a která měla za úkol volit Dóžete. Do této rady se nemohl dostat člen, který by v této funkci neměl v minulosti rodinného příslušníka. Tento orgán také volil další správní orgány, jako byly *Consiglio dei Pregadi* (Rada poradců) nebo *Quarantie*. Jednou z nejzásadnějších orgánů zajišťující bezpečnost a pořádek byla *Consiglio dei Dieci* (Rada deseti), kterou opět volila Velká rada. Pomocníky Dóžete byli *Collegio dei Savi*, *Minor Consiglio*. Mezi velmi vážené patřili *Procuratori di San Marco*, kteří se snažili o boj s korupcí. Nejdůležitější však byla *Commune Veneciarum*, která se skládala ze samotného Dóžete, malou radou a třemi členy *Quarantie*. Prakticky se jednalo o vládu Benátské republiky. V případě Benátských kolonií na území Itálie byli zástupci moci tzv. *podesti* (starosté), které si volilo místní obyvatelstvo. Kolonie v Konstantinopoli měly jako zástupce státu *baila* a na Krétě se jednalo o *vévodu*. Benátky nikdy nebyly řízeny jedním bohatým rodem, ale složitým systémem složeným ze zástupců oligarchie. Omezen byl i vliv církve, zástupci papežské moci neměli možnost přímo ovlivnit vládu. Tento systém, který vzájemně omezoval jednotlivé orgány, vytvořil harmonický systém kontroly.

„V Benátkách bylo možno najít vzor toho, čemu se později říká veřejně prospěšná instituce, promyšleně se zde budoval i systém důchodů, jenž dokonce zahrnoval i pozůstalé.“⁸⁸ I přes to, že se politický systém Benátek jevil zdánlivě jako ideální, častá byla korupce a úplatkářství. Demoralizovaná šlechta se pokoušela ujmout si důležité správní posty. Začal tak boj zchudlých šlechticů o významné posty. Tento souboj se však týkal pouze šlechty, zbohatlí obchodníci

---

⁸⁷ BURCKHARDT, Jacob, *Kultura renesance v Itálii* Praha 2013, str. 61

⁸⁸ Tamtéž, s. 54

často neměli na intriky přes svou aktivní činnost čas. Bohatí nobili často nechávali stavět domy pro chudé. Běžné byly detailní zápisy o obyvatelích, o jejich majetku a zda-li by byli v případě ohrožení schopni bojovat za svou republiku. „*Benátky chápaly samy sebe jako neobyčejný, tajuplný výtvor, na jehož vzniku se podílel víc než jen pouhý lidský důvtip.*“⁸⁹

Italští tuzemští i zahraniční obchodníci prosperovali, proto byli zcela oddáni Benátkám. Benátky prosperovaly díky výhodné poloze, která umožňovala obchod s Orientem, který byl značně výnosný. „*Městské republiky (Janov, Benátky, Amalfi) kontrolovaly obchod mezi Západem a Východem.*“⁹⁰ Jaké jiné město by mělo být v oblasti námořního obchodu a přepravy dominantní, než rodiště Marca Pola. Již v 11. století benátské obchodníci získali od Jindřicha IV. privilegia umožňující obchod s Orientem. Díky křížovým výpravám také získaly přístup do Levanty, Dalmácie nebo Kréty, ale i námořní výpravy zajistily pevné body obchodu.

Z Benátek se tak stala obchodní republika, jejíž hlavním finančním zdrojem byl dálkový obchod. Námořní spoje mířící do Flander a Anglie dovážely luxusní zboží z Orientu. Tyto dlouhé cesty, které nezdědka kdy trvaly až 51 dní, vytvořily z Benátek velmi využívanou spojku mezi Evropou a Orientem. Dlouhé cesty vyžadovaly spolehlivé lodě, na kterých Benátčané dlouho pracovali. Korespondenci mezi nákladními loděmi a společnostmi zajišťovali soukromí kurýři, kteří přinášeli relativně čerstvé zprávy o stavu lodí a místě dodání. Jedním z nejvýznamnějších obchodních partnerů byl Egypt, ze kterého se dováželo koření.⁹¹ Benátské podnikatelé zprostředkovali obchod se vzdálenými zeměmi, které nabízely luxusní zboží jako luxusní látky, mušelin, koberce a koření.⁹²

---

⁸⁹ Tamtéž, s. 53

⁹⁰ VALEŠ, s. 102.

⁹¹ DOUMERC, Bernard, *Benátky a jejich impérium ve středomoří 9-15. století*, Praha 2017, s. 62.

⁹² Tamtéž, s. 67

Vytvořili tak zkratku mezi zdánlivě nepřístupnými vzdálenostmi. Tyto vzácné převážené výrobky si mohli Benátští obchodníci ocenit dle libosti a získávali tak vysoké provize z obchodu s luxusním zbožím.

Po velké morové ráně svitla pro Benátky zářivá budoucnost, která mohla město posunout kupředu. Benátky začaly své hranice posouvat i na pevnině. Jedním z nejstarších vývozních artiklů byla středomořská sůl, která se získávala v rozsáhlé deltě Pádu nebo v Istrii.⁹³ Benátky brzy zjistili, že obchod se solí je velmi výhodný, proto se pokusili získat kvalitní saliny pro sebe, zejména pak Cervii na jihu pádské delty a již zmíněnou Istrii. Benátky odstoupily od násilného přístupu a přistoupily k mírovému postupu. Nabídka finanční podpory a ochrany salin pomocí smlouvy se zchudlými vládci byla na konec úspěšná. Cena soli však kolem roku 1460 začala klesat.⁹⁴ Benátčané proto ustoupili od vlastní produkce a vrátili se k překupování. Získaná území na severu Itálie zajišťovala zemědělské produkty, převážně obilí. Benátky začaly ve 14. století na svém území vyrábět vlastní hedvábí, po kterém lačnila náročná evropská šlechta. Benátčané se také věnovali obchodu s jiným textilem. V Anglii a Francii byly známy *panni alti* (vlněná sukna) a *ad stamen forte* (hrubá vlna) jako *estanfors*.⁹⁵

„Již od roku 1228 měli Němci v Benátkách svůj ‚sklad‘, který sloužil nejen k přechovávání zboží, ale i k ubytování kupců.“⁹⁶ Benátky byly oblíbeným prodejním místem celé Evropy a samotná republika ze spolupráce s kupci těžila vysoké provize. Do Benátek se sjížděli kupci nejen z Evropy a Orientu, ale i z okolních městských států. Obchod se rozvíjel i ve vnitrozemí, na náměstí. Před kostelem S. Giacometto na Rialtu byla místa vyhrazená pro obchod se zlatem, vínem a olejem. Oblíbeným prodejním artiklem byly voňavkářské produkty.

---

⁹³ Tamtéž, s. 73

⁹⁴ Tamtéž, s. 74

⁹⁵ Tamtéž, s. 81

⁹⁶ PROCACCI, s. 62.

„Smysl pro obchod a rozhled po nových trzích představuje oprávnění pro dalekosáhlé ambice“⁹⁷

I přes válečné spory s Janovem a Turky, dokázalo město nadále prosperovat. Průlomové bylo období vlády dóžete Foscariho, které začalo po volbách roku 1423.⁹⁸ Benátky již byly námořní velmocí, proto se začaly soustředit na kontinentální politiku a podílely se na Italských válečných konfliktech. Toto zainteresování přineslo republice mnohé územní zisky. Územní zisky přinesly strategická privilegia, Benátky již nebyly zcela závislé na dovozu surovin po moři a území v oblasti alpského předhůří zajišťovalo přísun dřeva pro výstavbu nových lodí. Toto dřevo se dováželo plavením z Tyrol, Tridentska a Adiže.⁹⁹ Jednalo se zejména o jedle, modřiny a duby. Mezi speciální plavené dřevo patřilo *arbores a navibus*, které muselo plnit specifické normy. Sloužilo na výrobu větších částí lodí, jako byly stěžně a boční dílce. Plavení probíhalo na velkých řekách, zejména na Adiži, Brentě, Piavě a Sile.¹⁰⁰ Loděnice byly spravovány Velkou radou a samotné loďářství bylo výlučně záležitostí Komuny.

Cenné byly pro benátské obchodníky cesty, po nichž mohli přepravovat zboží. Bezpečnost byla na prvním místě, proto se Benátky snažili výhodná území získat do vlastní državy. Krizové bylo období mezi lety 1463 a 1479, kdy zde probíhala mezi Benátkami a Turky válka o strategické body ve Středozezemním moři. I přes velkou ztrátu si Benátky udržely pověst nejbohatšího města v Evropě. Nejednalo se pouze o pozemní cesty, ale i o řeky a cenné přístavy.

Velkým rivalem byla další obchodní republika, Janov.¹⁰¹ Politika Benátek se jevila jako chladná a nestranná, neřešila problémy ostatních Italských států a

---

⁹⁷ DOUMERC, s. 67.

⁹⁸ PROCACCI, s. 64.

⁹⁹ DOUMERC, s. 76.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 77

¹⁰¹ PROCACCI, s. 63.

spojenectví uzavírala pouze na krátkou dobu a jen pokud byla opravdu výhodná. Jednalo se tedy o politiku obchodního státu, který si nemohl dovolit ztratit své obchodní partnery, ale zastával jakýsi druh politické izolace. Významným obchodním partnerem byl i Vatikán. Papežové se často rádi obklopovali luxusními věcmi z orientu, pomocí kterých ukázali na svou moc, bohatství a renesančního ducha. Ve velkém skupovali orientální kadidla. I přes to, že se Benátky daly považovat za moderní stát, vzhledem k okolním státům poněkud zaostávaly v oblasti rozvoje humanismu. Byl zde stále velmi silný vliv Vatikánu a nejčastější tématikou spisů byl církevní námět. Tento odraz izolacionismu byl prolomen na přelomu 15. a 16. století, kdy se republika oddala renesančnímu uměleckému duchu.¹⁰²

3.3 Řím

Renesanční období nebylo pro Řím přívětivé. Bylo doprovázeno častým střídáním odlišných papežů, kteří se museli potýkat s chybami a mnohdy zbytečnými pravidly svých předchůdců. Důvodem sporů bylo hlavně Avignonské zajetí papežů a papežské schizma.¹⁰³ Tyto dva konflikty způsobily v Římě chaos díky nepřítomnosti papeže a okupací sousední Neapole.

Původní politika Říma zastávala teorii o papežské hegemonii, která by měla papeže mocensky postavit nad práva a výsady římského císaře. Tento spor začal již za papeže Lva III., který korunoval Karla Velikého a nadřadil se tak nad autoritu římského císaře. Papež často toužil po větší moci, kterou získával tím, že své funkci přidělil další práva a tím si upevňoval svou pozici. S těmito postupy však nesouhlasil císař, který se obával ještě většího vzrůstu papežské moci. „*Boj*

---

¹⁰² BURCKHARDT, s. 60

¹⁰³ HINTZEN, Bohlen, *Brigitte, Art & Architecture: Rome, Berlin 2001, s. 21*

*světské moci s papežstvím měnil během středověku svou intenzitu, nikdy ale zcela nevytlačil.*¹⁰⁴

Převrat však nastal za vlády Filipa IV., který se dostal do sporu s papežem Bonifácem VIII., kterého nechal pro svou neposlušnost uvěznit. *„(Bonifácem VIII.) navždy skončila univerzální středověká mocenská převaha papežství.*¹⁰⁵ Filip IV. díky tlaku, který vyvíjel na papeže, dosadil do kolegia kardinálů poměrově převažující počet Francouzů. Získal tak větší moc, kterou využil pro získání totální moci nad papežským státem. Tuto moc získal dosazením francouzského papeže Klementa V., který byl tomuto panovníkovi oddán natolik, že nechal papežskou rezidenci přesunout do Avignonu. Tímto začalo tzv. Avignonské zajetí papežů, které trvalo od roku 1309 do r. 1378.¹⁰⁶ Francouzský král tak převzal moc nejen nad papežským státem, ale získal i velký vliv v celém křesťanském světě. Spojenectví papeže s Francií však mělo i strategický ráz. Papež tak získal ochranu a Francie vliv a úctu okolních zemí. Naopak papež ztrácel vliv v Římě, ve kterém zavládl chaos. *„Mnohé země měly k avignonskému papeži rozdílný postoj a jeho duchovní autorita ztratila na důvěryhodnosti.*¹⁰⁷

Papežská moc se tak stala prostředkem moci světské. Samotný papež však neměl celou moc na svých bedrech. Jednotlivé správní orgány jako papežská komora, komorníci, pokladníci nebo i drobní kontrolóři dopomohli fungování papežského státu. Orgánem, který měl omezovat a volit papeže, bylo kardinálské kolegium. Tento postup vedl k mnohým sporům a intrikám. Církev tak vystoupila se svého zdánlivě pevného nekompromisního řádu a odkryla svou slabost doprovázenou úplatky a kupčení s tituly. Papež tak začal využívat svou moc k získávání financí. Jan XXII., zvolený v roce 1316, vymýšlel nové dávky a cla,

---

¹⁰⁴ VALEŠ, s. 101.

¹⁰⁵ FRANZEN, August, SMÉKAL, Bedřich, *Malé církevní dějiny*, Praha 1995, s. 162

¹⁰⁶ STEVENSON, s. 184.

¹⁰⁷ Tamtéž.

v případě že platba nebyla uskutečněna, byl jedinec exkomunikován. Tento papež se dostal do sporu s Ludvíkem Bavorským a spor přetrvával i při dalším zástupci papežské kurie, Benediktovi XII., zvolenému do funkce v roce 1334.

O osm let později se hlavou křesťanské církve stal Klement VI.. Nový papež neblaze proslul svou potřebou po luxusním životě. Nechal dokonce v Avignonu postavit nový přepychový palác. „... v morové epidemii, roku 1348 pak mnozí současníci viděli dokonce Boží trest za rozmařilý život papežské kurie v Avignonu.“¹⁰⁸ Zasažoval však také do politiky Říma, kde nechal svěřit post římského konzula a městského notáře schopnému Cola di Rienza. V roce 1347 bylo v Římě úspěšně potlačeno povstání chudých proti vládě šlechty, ale byl proveden státní převrat a Řím byl prohlášen republikou. Po hromadném vyhnání šlechty se nechal tento papežský svěřenec prohlásit tribunem lidu. Tento postup se však nelíbil papeži. Cola di Rienza neměl podporu šlechty, ani lidu a byl nucen vzdát se svého postu. Papež jej nechal uvěznit v Andělském hradu, odkud díky morové ráně uprchl a stal se z něho poustevník.¹⁰⁹

Tento papež se však proslavil i tím, že získal celé město Avignon do rukou církve. Spory s císařem Ludvíkem Bavorským dovedl do konce, kdy jej exkomunikoval a odebral mu veškerá práva svěřená kurií. Jako nástupce tohoto císaře nechal zvolit v roce 1346 Karla IV., který byl ochoten ustupovat mocenské paži papežské kurie. Korunován byl počátkem roku 1355 italským králem a později i císařem se svolením nového papeže Inocence VI. Do italských poměrů však nezasahoval.

Do popředí se opět dostal Cola di Rienzo, který byl novým papežem jmenován senátorem a ve spolupráci s papežským legátem kardinálem Egidiem Albornozem nastolil v Římě pořádek zkrácením šlechty a zvýšením daní. „Během

---

¹⁰⁸ ŠEBELOVÁ, s. 57.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 58.

*povstání římské šlechty pak byl na Kapitolu napaden davem a zabit.*¹¹⁰ Roku 1365 se stal papežem Urban V., který svědomitě zastával svou funkci církevního představitele. Začalo se hovořit o návratu papeže zpět do Říma. *„Řím ale nebyl pro papeže bezpečný, proto se vydal zpět do Avignonu a cestou zemřel.*¹¹¹

Papežství se navrátilo zpět do Vatikánu roku 1377, za jeho nástupce Řehoře XI. *„Po smrti Řehoře XI. v roce 1378 následovalo období označované v církevních dějinách jako velké schizma.*¹¹² Italští a Francouzští kardinálové se nedokázali shodnout na volbě papeže a docházelo tak díky upřednostňování svých favoritů k rozepřím. Žádná ze stran sporu nechtěla ustoupit, a proto často docházelo k případům dvojpapežství, nebo dokonce trojpapežství.

V rámci 14. a počátkem 15. století si papežský stát prošel touto velkou zkouškou.¹¹³ Francouzský papež sídlil v Avignonu a italský v Římě. Rozpolcený křesťanský svět se díky nejednotnosti papežství nemohl rozhodnout, jakého papeže upřednostní. Církev potřebovala pouze jednoho zástupce, po neúspěšném koncilu v Pise z roku 1409 následoval koncil svolaný římskoněmeckým králem Zikmundem Lucemburským v Kostnici, kde byl mimo jiné odsouzen Jan Hus.¹¹⁴ Na tomto koncilu měl papež Jan XXIII. podporu mladého Cosima Medici. Zde byl zvolen Martin V. jediným papežem, jehož pontifikát trval od roku 1417 až do roku 1431 a ukončil tím velké schizma.¹¹⁵

Sídlem papežské kurie zvolil po dobytí města Řím, na kterém se odrazila bezvládí pod nadvládou Neapole. Církevní svět díky chaosu způsobeným papežským schizmatem byl v rozkladu, kněží často využívali svých postů k sebe obohacování a zmizel tak přirozený respekt k církvi. Častá byla kritika církve

---

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Tamtéž, s. 59.

¹¹³ BURCKHARDT, s. 81.

¹¹⁴ STEVENSON, s. 184.

¹¹⁵ HINTZEN, s. 22.

v rámci veřejných přednášek, které bylo ochotno poslouchat velké množství lidí. Papež se začal soustředit na samotnou Itálii a snaha rozšířit území vedla mnohdy k velmi razantním praktikám. Křesťanský svět se přestal dívat na papeže jako na vzor ctnosti. Začal se soustředit na lid. „*Pověst a autoritu papežství poškozoval i příliš světský život tzv. renesančních papežů.*“¹¹⁶ Hlavy křesťanského světa nedodržovali celibát, mnohdy dokonce měli velký počet konkubín, nežili skromně a kvůli získání moci neváhali uplatit nebo dokonce nechat usmrtit své rivaly. Ani nový papež Martin nebyl spokojen se situací, proto nechal svolat basilejský koncil, jehož zahájení se nedožil.

Nástupcem se stal Evžen IV., jehož pontifikát započal roku 1431, byl nucen z Říma uprchnout do Florencie a neúčastnil se tak Basilejského koncilu. Po následujícím Mikuláši V., nastoupil do funkce papeže Kalixt III. Díky svým zkušenostem z oblasti politiky ve funkci blízkého poradce aragonského krále byl schopen přesvědčit vzdoropapeže Klementa VIII., aby se vzdal své funkce a dostal se tak do obliby Martina V. a stal se jeho nástupcem.

Po rozvrácení Byzantské říše bylo jeho hlavním cílem pořádat křížové výpravy proti Turkům, které s oblibou financoval. Papež tak mohl ovlivňovat zahraniční politiku vyhlášením křížových výprav, díky kterým si Evropa osvojila cizí technologie a myšlenky. Sřet arabského a křesťanského světa také přinášel značné negace proti biblickým tradicím. Omezený křesťanský svět se začal učit východní filosofii, která nebyla v souladu s Biblií, a začaly se objevovat nové renesanční myšlenky.

Ke konci pontifikátu a života Kalixta III. došlo k nepokojům, které byly v čele s rodinou Orsiniů. Cílem bylo vyplenit celou papežskou rodinu s příbuznými, kteří protekčně získali mocné pozice. Nástupcem byl Pius II., který

---

¹¹⁶ VALEŠ, s. 123.

na papežský stolec usedl roku 1458. Papež Pavel II. se muset potýkat s tlakem způsobeným ze strany kurie, která se snažila omezit papežskou moc. Tomuto tlaku na konec odolal a upevnil tak své postavení. V průběhu rozkvětu renesance, roku 1471 byl do čela zvolen Sixtus IV. Své jméno předal velkolepé stavbě, Sixtinské kapli.¹¹⁷

Soupeření papežského státu a signorií bylo zcela běžné. Největším trnem v patě však byla bohatá Florencie, která se díky vedení a financím bankéřského rodu Medici, dostala rychle na výsluní. V roce 1478 se proto stal Sixtus IV. podporovatelem spiknutí Florentského šlechtického rodu Pazziů, kteří měli za cíl svrhnout vládu Lorenza I. Medici. Atentát proběhl neúspěšně, ale rod Medici byl přesto poškozen díky vraždě Giuliana Medici, Lorenzova bratra. Tento čin nezůstal nepotrestán, kromě rodiny Pazzi byl potrestán i pisánský arcibiskup, který byl oběšen a zajat byl kardinál Riario. Papež tento čin považoval za přímý útok na papežskou kurii. Sixtus I. exkomunikoval 1.6.1478 Lorenza Nádherného a hrozil vyhlášením interdiktu v případě, že Lorenzo nevydá zajatého kardinála. I přes to, že Lorenzo uposlechl a vydal kardinála, byl nad Florencií vyhlášen interdikt, na což Florencie reagovala vyhlášením války. Papež měl pouze jediného spojence, Ferdinanda I. Na konec papež uznal, že společenství Florencie s italskými městskými státy nemůže odporovat a ustoupil odvoláním interdiktu.

Sixtus IV. vyhrožoval interdiktem i Benátkám, které po válce s Ferrarou tak ztratili mocného spojence. Interdikt byl vyhlášen roku 1483, přičemž Benátská republika reagovala odvoláním se na budoucí koncil a vyhnáním odporujících duchovních. Církevní život i nadále v Benátkách pokračoval díky poslušným duchovním jedincům, kteří uznávali svého dóžete jako autoritu.

---

¹¹⁷ FIALA, Václav. *Umělecký Řím.*, Praha 2015, s. 274

Papež často nechal jmenovat do pozic kardinálů členy své rodiny a tím si upevňoval svou moc. Dalším papežem se stal Inocenc VIII., který se do čela úřadu dostal díky úplatkům věnovaným kardinálům. Svého cíle tak dosáhnul roku 1484. Byl znám pro svůj rozhazovačný život, který papežskou pokladnu úplně vyčerpал. Naopak s oblibou podporoval inkvizici. Spory měl s králem Neapole, Ferrantem, kterému musel ustoupit díky nedostatku financí a spojenců. Spor byl ukončen rokem 1492, kdy se obě rodiny spojily manželským svazkem.

Posledním papežem, zasahujícím do období quattrocenta byl Alexandr VI. Do úřadu se dostal roku 1492 a pontifikát trval do roku 1503. Charakterizoval ho nepotismus, ignorace celibátu i politická zdatnost. Podporoval umění a s oblibou se věnoval mecenášství. V oblasti diplomacie byl ve sporu s Karlem VIII., protože dal ve věci državy Neapolskému království přednost Alfonsi II. Neapolskému. Karel VIII. reagoval vpádem do Říma. Alexandr VI. na konec ustoupil a Karel VIII. tak měl volnou cestu do Neapolského království, kterého se bez boje zmocnil. Dominance Francie se však nelíbila zbytku Itálie a byla tak vytvořena protifrancouzská koalice ve spolupráci s Benátkami a Milánem. Francouzi byli vyhnáni i přes to, že Francie měla za mocného spojence Florencii.

4 Komparativní vyhodnocení

S ohledem na politický vývoj a vedení daných tří států lze hovořit o zcela rozdílných projevech, které obrazně řečeno spojuje pouze období a daný poloostrov, na kterém se nacházejí. „*Mohutnému rozvoji této oblasti ale neodpovídá její politický vliv – Itálie neexistuje, je rozdrobena do desítek států – knížectví či republik.*“¹¹⁸ Renesanční filozofická otevřenost pomohla rozvoji politické vědy.¹¹⁹ Podle politického filozofa Levi Strausse lze renesanci nazvat ‚první vlnou modernity‘. Italskou renesanční politiku však nelze komplexně definovat, protože byla výrazně jiná než v ostatních evropských státech. Rozhodující je pro ní nejednotnost vyvolaná pokročilou politickou a územní roztržičností.¹²⁰ Itálie nebyla nikdy jednotná, skládala se z méně nebo více rozvinutých celků, které měly prakticky vždy specifický druh vlády, byť s některými společnými rysy. Každý městský stát nebo republika měla vlastní strategii. Ve většině případů byla založena na krátkodobých dohodách, které byly v případě nalezení výhodnějšího spojence přerušeny. Politické myšlení renesance však patří mezi pokrokové, poprvé se zde začala řešit problematika suverenity lidu, úlohy jednotlivce nebo mezinárodní vztahy.¹²¹

Z oblasti vnitřní politiky byla nejefektivněji vedena Benátská republika, která byla vedena demokraticky zvolenou osobou dóžete. Omezování moci vládními orgány zamezilo vzniku absolutismu, popřípadě tyranie, která byla v ostatních částech Itálie běžná. Tento zaběhnutý státní systém byl určitou jistotou, která Benátkám zajistila politickou stabilitu. Oproti ostatním státním útvarům měly Benátky také pevné obchodní a mnohdy i diplomatické vztahy,

---

¹¹⁸ VALEŠ, s. 102.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 118.

¹²⁰ TUŠIL, s. 15.

¹²¹ Tamtéž, s. 116.

kteřé přerušili pouze v krajních případech. Negativním dopadem pro Benátskou republiku tu bylo nebezpečí ze strany Turků, kteří dlouhá léta okupovali strategické body obchodu. Dalším nebezpečím bylo možné úplatkářství a korupce ve vnitřním fungování státu, které však bylo v tuto dobu běžné. Proto nejprve volily umírněnou politiku a zřídka kdy se pouštěly do otevřeného konfliktu. Tato konzervativní vláda udržela Benátskou republiku na pozici obchodní velmoci, ale nebyla schopná rozvíjet na stejné úrovni i jiná odvětví lidského projevu, jímž je příkladně umění.

Oproti tomu politika Florentské republiky si před příchodem rané renesance prošla mnoha turbulencemi. Nebyla demokratická jako Benátská republika, politické vedení tu měl neoficiální panovnický rod Medici. Oligarchie vyvolávala rivalitu mezi bohatými rody, které toužily po větší politické moci a byly ochotny svou moc dávat najevo i prostředky symbolické komunikace, která se projevovala zejména uměleckým mecenátem. Tyto spory oslabovaly vládu a nedala se považovat za pevnou, jako tomu bylo u Benátek. Spory často rozdělávaly samotný lid a přetrvávaly i po intervencích kurie, protože papeži se nelíbil rozvoj města. Vláda však nebyla absolutistická v užším slova smyslu, správní orgány moc rodu Medici omezovaly a tento propůjčoval moc bohatým měšťanům a šlechtě. Tento republikánský přístup vedl k rozvoji města a spokojenosti lidu. Florentané pod vlivem přicházejícího humanismu nebyli zcela ovlivněni papežem a byli oddáni své vládě. Řím postupně ztrácel politický vliv, nejen v případě Itálie. Časté úplatky, nobilita, nechování se podle svých kázání a hlavně nepřítomnost papeže a více papežství rozdělily florentský křesťanský svět.

Pro Řím byla pochopitelně stěžejním specifíkem to, že byl sídlem papeže, hlavy veškerého křesťanstva. Papež měl na rozvoj Říma dalekosáhlý vliv v pozitivním i negativním slova smyslu. Od počátku 14. století ovšem přesídlil do Avignonu, což Řím dočasně posunulo do pozice určité provinčnosti a politického chaosu. Renesanční papežové dbali spíše na své zájmy a obohacování, než na

fungování státu a získané finance neinvestovali do svého lidu. Moc papeže nebyla absolutní, ale omezovalo ji kolegium kardinálů. Tito jedinci stáli na straně toho papeže, který zaručoval jim dopřát více peněz. Na straně papeže obvykle stáli díky způsobu dosazení do této funkce aplikováním nobility. Papežská moc však měla pevné základy díky samotným křesťanům. Předchozí zbožná gotika oslavovala církve. Renesance pouze nabídla jiný pohled na věc, ale v žádném případě neomezila ve větší míře hegemonii papežské moci. Nepřítomnost papeže v Římě a stále se opakující ničivé morové rány uvrhly Řím do chaosu díky nedostatku potravin. Dalším problémem bylo papežské schizma, které trvalo až do roku 1415. Oba papežští rivalové navzájem uvrhovali křesťanské obyvatelstvo do klatby, čímž se rozvoj země téměř zastavil. V Římě byl papežem Řehoř XII. a proti němu stanul avignonský Benedikt XIII. Po ukončení těchto sporů započala éra renesančních papežů, kteří byli po dlouholetých rozporech nuceni vrátit Římu zašlou slávu. Papežský stát naopak odřízl podstatnou část Itálie, jako kupř. Neapolské království, od pokroku a rozvoje. Celý jih Itálie se ocitl na pozici periferie, oddělené od okolního světa Středozemním mořem a vzdáleností celé Itálie. Soustředil se proto více na zemědělství a agrární činnosti a byla tu podstatně menší uplatnění renesančního umění.

Ve 14. století se do popředí stále intenzivněji dostávala města, která skupovala okolní pozemky, čímž se vesnice a potažmo celý venkov ocitly v silném vlivu těchto měst. Velký vliv mělo také velké stěhování obyvatel z venkova do měst. Prchali před hrozbou hladomoru, díky možné neúrodě. Naopak města nabízela více pracovních příležitostí a komfortnější podmínky pro život.¹²² Hlavním zdrojem bohatství šlechty byla půda, kdežto měšťané získávali finance pomocí podnikání. Časté bylo investování do manufaktur, které později nahradily řemeslné dílny. *„Mohutný nástup podnikání, který vykazoval znaky raného*

---

¹²² JONES, Philip, *The Italian City-State: From Comune to Signoria*, New York, 1997, s.40

*kapitalismu, zaznamenal nejen ekonomický vzestup, ale také obrovské sociální problémy chudých, kteří se stali oběťmi předkapitalistické dravosti.*¹²³ Silnou jednotkou byla v tomto ohledu Florencie, která prosperovala díky téměř neomezeným zdrojům vládnoucího rodu Medici, který své finance získával díky úspěšnému bankovníctví, obchodu a daňovému systému. Daně byly vybírány ku spokojenosti všem a byly využívány na rozvoj města. Florencie se stala centrem umění díky bohatým mecenášům, kteří vděčili za svůj vzestup po společenském žebříčku i prestiž právě uměleckým dílům. Vliv Byzantské říše pozitivně ovlivnil rozvoj humanismu a vznik renesance. Byl zde kladen důraz na rozvoj jedince, tím vznikala určitá rivalita, která posouvala úroveň odvětví kupředu. Příkladem mohou být řemeslníci, kteří si navzájem konkurovali. Pro uklidnění situace vznikly cechy, které si řemeslníky a umělce brali pod svou ochranu. S tímto rozvojem nesouhlasil Řím a postavil se do otevřeného konfliktu proti rodu Medici. Na této události lze ilustrovat odlišné politické postupy jednotlivých států. Papežský stát vyvolal konflikt kvůli vzrůstající moci, která teoreticky mohla poškodit papežskou moc. Na provokaci reagovala Florencie agresivně, popravou a zajetím účastníků. Benátky se spolu s Milánem postavily na stranu Florencie jakožto silnějších spojenců, zatímco papežský stát podpořila Neapol. Florencie, stejně tak jako Benátky, nešly do konfliktu, pokud neměly silné spojení. Oproti tomu papežský stát měl spojení prakticky v každém státě v podobě věrných křesťanů nebo římskoněmeckého císaře, s kterým spolupracoval. Mohl si tak dovolit vstoupit do otevřeného konfliktu. Benátky v oblasti hospodářství prosperovaly díky stálým obchodním partnerům natolik, že rozšiřovaly své území. Nejvýhodnější byly obchody s luxusním zbožím z Orientu, které zajistily vysoké provize. Benátky byly nejpodnikavějším státem a na tomto prvenství stavěly. Zámořský obchod byl však také riskantním způsobem obživy. Cenný náklad,

---

¹²³ VALEŠ, s. 119-120.

který byl přepravován na lodích, které často čelily bouřím a pirátům, nebyl vždy dodán na místo určení. Výhodou byl velký sortiment, který oslovil ne jednoho panovníka nebo šlechtice. Dalším nebezpečím byly obchodní stanice, které byly pro benátský obchod klíčové. V případě, že by Benátky přišly o Dardanely, které podporovaly obchod s Orientem, byl by to pro ekonomiku státu velký šok. Klíčové tedy bylo nejen udržování stálých obchodních partnerů, ale také investice do lidí a obrana strategických měst a míst. Svižný obchod přinášel kapitál, který se zčásti proměňoval v umělecký mecenát. Vedle toho měl ještě jeden významný rozměr – přinášel s sebou i mísení kultur nejen z celého Středozeří, ale i Orientu.

Řím neměl vysoký kapitál a ani neobchodoval tak, jako Florencie s Benátkami. Finance získával od svých spojenců, jimiž byla Francie, případně římskoněmecký císař. Dalším zdrojem bylo zneužívání křesťanů, kteří platili odpustky. Pokles morálky však způsoboval mnohá povstání a projevy řečnických oponentů, kteří nesouhlasili s výkladem Bible. Papež často prodával nebo věnoval posty kardinálů a díky těmto prostředkům se finančně obohacoval. Jedním z největších výdajů byly křížové výpravy proti Turkům, které byly financovány převážně z papežské pokladnice. Křesťanský svět byl ale stálým zdrojem financí, takže si papež mohl dovolit žít v luxusu a živit bohatý avignonský dvůr.

Poměrně odlišná byla reakce Říma, Benátek a Florencie na příchod renesance. Ve Florencii došlo k rozvoji řemesel a řemeslné specializace, díky čemuž začala země prosperovat, částečně se zbavila vlivu církve a měla ideální podmínky pro rozvoj uměleckých aktivit. Benátky renesanci přijaly z pragmatičtějšího pohledu obchodního. Začaly pořádat zámořské plavby a rozšiřovaly si tak základy pro svůj obchod. Díky tomuto přístupu se z Benátek stala obchodní velmoc. Naproti tomu Řím, ve kterém byla hluboce zakořeněna gotika, nebyl ochoten recipovat jiné učení než o Bohu a již tak izolovaný od Evropy a pokroku se konzervativně uzavřel do sebe. Ztratil tak moc a bohatství, které mu věnovala zbožná gotika. Proto se renesance v Římě začala rozvíjet

pomaleji, ale o to silnějším způsobem, kdy papežové začali zneužívat své moci k většímu obohacování, aby si mohli dopřát renesanční luxus. V případě, že nějaký panovník neodváděl poplatky papeži, mu hrozila exkomunikace a státu interdikt. Zákaz církevních ceremonií jako svateb a pohřbů nebyl v souladu s životem lidu dané země a vedlo to k povstáním a donucení panovníka podřít se papežské autoritě. Tyto praktiky však byly prováděny na úkor křesťanů. Renesanční myšlenky se nejvíce projevíly v oblasti měst. Do vesnic a odlehlých částí Itálie se nedostala ani zmínka o novém filozofickém stylu. *Devadesát procent obyvatel Evropy žilo na venkově...*¹²⁴ V tomto prostředí stále převládala pobožná gotika, která byla stále plně oddaná papeži. Sám papež ale poté povolával nejvěhlasnější umělce, jejichž um pomohla rozvinout Florencie, aby Řím pozvolna obohacovali zásadními výtvarnými počiny.

Na rychlost a sílu šíření renesance mělo zcela jistě kromě diplomatických zájmů vliv i geografické umístění. Renesanční myšlení se poprvé objevilo v Benátkách, na místě kde se střetávala gotická Evropa s Orientem a byzantským učením a vznikal tak zcela specifický multikulturní prostor. Rozvoj byl však omezen nejen doposud silným papežským vlivem, ale také pevným politickým řádem Benátek. Oproti tomu umírněná Florencie, která se soustředila spíše na vnitřní záležitosti a měla nový způsob vedení, byla otevřená novým věcem i díky částečné nezávislosti na papeži. Florencie se však vůči okolnímu světu neuzavírala, přijímala nové myšlenky a s nimi i humanismus, který přetvořila na renesanční umění. Naproti tomu papežský stát, který se zmítal v chaosu, musel nejprve vyřešit vnitřní problémy. Proti humanismu a renesanci také stálo uzavření konzervativního papežského státu v centru Itálie, kde rozvoj přicházel pouze ze severu.

---

¹²⁴ STEVENSON, s. 194.

Výsledkem politiky a řízení hospodářství byl mimo diplomatických a obchodních styků pochopitelně také rozvoj umění. Největší rozkvět nastal bezesporu v mecenášském ráji, Florencii. Primát sice držely Benátky, ale Florencie oplývalo zbohatlými bankéřskými rody, měšťany a cechy, které byly ochotné financovat umělce a soupeřili mezi sebou o co nejvyšší míru prestiže. Pokud umělci nebyli vázáni cechem, často cestovali po Itálii a přijímaly zakázky, které se jim samotným líbily. Z umělce tak nebyl řemeslník, ale podnikatel. Soupeření cechů, šlechty a měšťanů tak velmi výrazně napomáhalo rozvoji umění. Zadavatelé často nechali umělce, aby přišli s možnou realizací zadání. Umělci se snažili rozšiřovat si obzory studiem anatomie, literatury nebo fyziky a uváděli tak svá díla k dokonalosti. Finance získané od těchto milovníků umění vytvořily ideální podmínky pro tvorbu umění a realizování ideálů umělců. Renesanční duch a myšlenky se šířily po významných italských dvorech, které s oblibou objednávaly uznávané umělce. Renesanční umění vystalo v opozici s předchozí gotikou, která byla zaměřena na úctu k Bohu a svazovala umělce přísnou cenzurou. Konzervativní Řím tento nový myšlenkový a umělecký směr vnímal jako ohrožení. Svět, jehož pravidla se řídila zásadami Bible a odváděla značné sumy do papežské pokladny, jím byl prakticky ovládan. Ztráta moci se papeži nelíbila, a proto se otevřeně stavěl proti rozvoji renesance. Oproti tomu Benátky, kde se objevil humanismus, stál po boku Říma. Vliv církve byl však značný i v renesančních dílech. Nejvíce zobrazovanou tématikou byly výjevy z Bible a vedle výstavby soukromých architektonických komplexů byly vystavěny nové kostely nebo kláštery. Renesanční architektura byla velmi podobná antickým stavbám, z kterých vycházela. Stavby plnily hlavně účel pohodlného a moderního života. Uzavřenost Říma byla v oblasti renesance díky základním myšlenkám humanismu pochopitelná. Benátská republika opět zastávala svou politiku izolace a neodvážila se odporovat mocné papežské kurii. Byli to však nakonec právě papežové, kteří iniciovali velkorysé umělecké objednávky u nejpřednějších

renesančních umělců své doby. Renaissance se v Benátské republice objevila pouze okrajově a to ve formě tzv. benátské gotiky. Tento specifický umělecký směr vznikl díky kosmopolitnímu charakteru města a spojoval severskou a kontinentální gotiku s mírným vlivem renesančního umění.

5 Závěr

V průběhu 15. století došlo v prostředí Itálie k razantním změnám. Tyto změny byly způsobeny novým přílivem byzantských učenců, kteří s sebou přinesli zájem o antické ideály. Tento vnější vliv posunul nejen italskou, ale i evropskou kulturu kupředu.

Florence díky své otevřené politice reagovala přijetím těchto učenců a recipovala myšlenky humanismu, které celou Itálii uchvátily a přetavila je v nový umělecký směr - renesanci. Nejednalo se o svazující systém společnosti založený na papeži, jednalo se o nauku spojenou se samotnou existencí člověka. Quattrocento ve Florencii bylo obdobím rozkvětu díky rodu Medici, který prosperoval díky úspěšnému rodovému bankéřství. Dle mého názoru byla politika Florence až moc skromná v oblasti obchodu. Větší územní rozvinutost směrem na východ by znamenala styk s Orientem a Florence by mohla prosperovat i z obchodu s luxusním zbožím. Na druhou stranu, oproti Benátkám byla Florence kvůli své vnitrozemské poloze ve zjevné nevýhodě, kterou nemohla nikdy překonat. Tento posun by však znamenal vyvolání otevřeného konfliktu proti Papežskému státu. Florence sice Papežský stát již jednou porazila, a to za vlády Lorenza Nádherného, ale Papežský stát měl mocné spojence, kteří by se za papeže v případě napadení postavili. V případě, že by se však Florencii podařilo získat toto území, vedle papežského státu by hlavními nepřáteli byly Benátská republika a Janov, které by získaly nového obchodního konkurenta. Florence by nikdy nebyla schopná konkurovat Benátské republice. Rozvoj Florence v prostředí obchodu by byl velmi riskantní.

Z pohledu politiky by Florencii možná pomohla stálá vláda, která by podporovala zahraniční politiku, neboť by potenciální spojenci viděli stálost a pevný řád, podobně jako tomu bylo u Benátské republiky. Florence již měla

zkušenosti s ovládáním státu oligarchií i absolutismem, podobně jako tomu bylo u Papežského státu. Vnitřní nestabilita spojená s neustálými boji šlechty o moc neposkytovala vhodné zázemí. Období rozkvětu začalo při ustálení vnitřní politické situace. Tato politika byla podporována bohatými rody, které indikovaly rozvoj umění. Z pohledu rozvoje umění byla Florencie ideálním prostředím pro uměleckou tvorbu spojenou s mecenášstvím a náročnými zadavateli práce, kteří si za kvalitu a originalitu byly ochotni připlatit. V tomto odvětví Florencie neměla v Itálii konkurenta.

Benátky měly všechno to, co chybělo Florencii, přesto tu však renesanční umění nerozkvetlo tak, jako ve Florencii – prosperovaly v oblasti obchodu a měly stabilní, do určité míry demokraticky pojatou vládu. Díky dříve získaným strategickým oblastem byl umožněn výnosný obchod s luxusním zbožím z Orientu. Velkým konkurentem byl Janov, který měl stejně jako Benátská republika privilegia pro obchod s Orientem. Politika Benátek byla spíše umírněná a diplomatické vztahy mnohdy spojovala s obchodním partnerstvím. Kladné vztahy udržovaly s Papežským státem, ale i Florencií. Nejednalo se o stát se silnou obrannou složkou. Obrana a dobývání vhodných pozic byly zajištěny žoldnéřskou armádou, která by však nebyla schopná Benátskou republiku ochránit při napadení jednoho z mocných italských sousedů. Proto by pro Benátky nebylo příliš výhodné vyvolávat konflikt. Z pohledu umění byla Benátská republika sice zasvěcena do renesančního umění, ale v rámci své umírněné politiky neprojevovala revoluční myšlenky provokativně. V případě, že by tak učinila, dostala by se do sporu s Papežským státem a tím by ztratila nejen bohatého obchodního partnera, ale také spojence v oblasti politiky. V Benátkách tak stále převládala gotika, pouze s antickým nádechem.

Politika Říma se vždy projevovala agresivně a hegemonicky. Vzhledem ke spojení s Francií měl s osobou papeže mocenského hráče bez obdoby. Řím si mohl dovolit vybírat finanční prostředky za propůjčení titulu nebo vedení

ceremonií církevními zástupci. V případě odmítnutí platby byla druhá strana pokárána exkomunikací. Ta však nepřetržovala dlouho, protože křesťanský lid téměř vždy donutil panovníka podřídit se papeži. Řím tak v rámci své politiky zasahoval i do vnitřních záležitostí daných států a v jeho rukách tak držela velká moc. V případě uvržení Benátské republiky do interdiktu však došlo k přesnému opaku. Vinou slábnoucímu vlivu církve se zde i církevní představitelé rozdělili a neuposlechli rozhodnutí papežské kurie. V případě, že by v tomto období nepřetržovalo avignonské papežství a papežské schizma, Řím se mohl vyvíjet mnohem rychleji, mít větší moc a Itálie tak mohla mít jinou podobu, než ji známe dnes. Na druhou stranu, jeho konzervatismus, lpění na gotické kultuře a dlouhodobá nedůvěra k šíření humanistických myšlenek a renesančního umění, které částečně odmítaly středověkou zbožnost, by byly i tak jen obtížně překonávány.

Seznam použité literatury

- VASARI, Giorgio, *Životy nejvýznačnějších malířů, sochařů a architektů I.*, Praha 1976
- BIETOLETTI, S., et. al., *Florence Art and Architecture*. Berlin 2007.
- BURCKHARDT, Jacob Christoph. *Kultura renesance v Itálii*, Praha 2013.
- ČERNÁ, Marie, *Dějiny výtvarného umění*. 5, Praha 2008.
- DEMEL, Walter, *WBG Weltgeschichte: eine globale Geschichte von den Anfängen bis ins 21. Jahrhundert*, Darmstadt 2010.
- DOUMERC, Bernard, *Benátky a jejich impérium ve Středomoří: 9.-15. Století*, Praha 2017.
- FAURE, Elie. *Dějiny Umění umění renesančních*, Praha 1928.
- FIALA, Václav, *Umělecký Řím*. Praha 2015.
- FRANZEN, August, SMÉKAL, Bedřich, *Malé církevní dějiny*, Praha 1995.
- HANCOCK, Lee, *Leonardo De' Medici: Florence's Great Leader and Patron of the Art.*, New York 2005.
- HANKINS, James, *Renesanční filosofie*, Praha 2011.
- HINTZEN-BOHLEN, Brigitte, *Art & Architecture: Rome*, Berlin 2001.
- HOFFMANN, Thomas, HUTH, Astrid, *Wie erkenne ich? Die Kunst der Renaissance.*, Stuttgart 2011.
- JONES, Philip, *The Italian City-State: From Comune to Signoria*, New York 1997.
- LASCELLES, Christopher, *A short history of the world*, Great Britain 2014.
- PROCACCI, Giuliano, *Dějiny Itálie*, Praha 1997.
- STARK, Stanislav, *Filozofie člověka v historickém kontextu*, Plzeň 2008.
- STEVENSON, John, *The History of Europe*, London 2002.
- ŠEBELOVÁ, Zuzana, *Stručné poznámky k Úvodu do dějin a kultury Itálie: (V.-XIX. století)*, Brno 2014.
- ŠPELDA, Daniel, *Renesanční a novověká filosofie*, Plzeň 2009.
- TUŠL, J. et.al., *Nástin dějin evropského umění 2*, Praha 2010

VALEŠ, Lukáš, *Dějiny politických teorií*, Plzeň 2007.

VANĚK, Jiří, *Filosofie a kultura v evropských dějinách*, Praha 2007.

VICKERS, Graham, *Key Moments in Architecture*, London 1998.

WIRTZ, Rolf, MANENTI, Clemente, *Florence: art & architecture*, Köln 2005.

Resumé

This bachelor thesis deals with the development of Italian city states in the early Renaissance period. It deals with the influences surrounding the rise and development of the early Renaissance in Italy. It describes the situation in China and the Islamic world, which has led to the development of the European world not only in the field of politics but also in the economy and culture. The first chapter deals with Renaissance manifestations from a theoretical point of view. This chapter describes the coming of humanity teachings brought by Byzantine scholars after the fall of Constantinople and is based on the writings of Aristotle and Socrates. The philosophical thinking of the early Renaissance stems from ancient philosophy and ancient humanism. The Renaissance is focused on individuals and earthly life, while the previous period places emphasis on God and the Church. At the same time, there is described the approach of individual Italian countries to the consequences of the Great Plague. It emphasizes the different conditions of individual city states. It describes the historical background that influenced their external and internal policies. The third chapter deals with the definition of individual city states, their policies, culture and economy in the early Renaissance period. The last chapter compares individual city states with each other. Based on the lessons learned from previous chapters, political, economic and cultural developments are assessed. It also includes consideration of potential solutions to individual issues.